



UNHCR
The UN
Refugee Agency

Smjernice UNHCR-a za

Određivanje najboljeg interesa djeteta



Smjernice UNHCR-a za

**Određivanje najboljeg
interesa djeteta**

maj 2008.

Zahvala

Ove Smjernice su izrađene uz pomoć informacija i stručnosti velikog broja kolega i kolegica koji rade na terenu, kao i na osnovu savjeta drugih međunarodnih vladinih i nevladinih organizacija, posebno UNICEF-a, Međunarodnog komiteta Crvenog krsta/križa, Komiteta Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, Međunarodnog komiteta spasa, Stalnog biroa Haške konferencije za međunarodno privatno pravo, Save the Children, Luteranske službe za imigraciju i izbjeglice, itd. UNHCR se svima želi zahvaliti na dragocjenom doprinosu, kao i na aktivnoj saradnji kolega i kolegica i u Sjedištu i na terenu.

© 2008 Visoko povjerenstvo Ujedinjenih nacija za izbjeglice

Sva prava pridržana. Reprodukције i prevođenje su dozvoljeni, pod uvjetom da je UNHCR naveden kao izvor.

Za više informacija ili primjeraka, kontaktirajte:

Office of the United Nations High Commissioner for Refugees
Community Development, Gender Equality & Children Section
Division of International Protection Services
Case Postale 2500
1211 Geneva, Switzerland

Fotografije

Naslovna strana: Dijete izbjeglica iz Afganistana na povratku iz Pakistana gleda kroz prozor autobusa na izjeglički centar Puli Charki.

UNHCR/ N. Behring-Chisholm.

Poglavlje 1: Mlada povratnica u Afganistan, koja je rođena u egzilu u Pakistanu, smiješi se u kameru u povratničkom naselju Sheikh Mesri, u blizini Jalalabada, koji finansira vlada,.

UNHCR/ M. Maguire.

Poglavlje 2: Izbjeglice bez pratnje iz Darfura, u Sudanu.

UNHCR/ H. Caux.

Poglavlje 3: Djevojčice izbjeglice iz Čečenije u prihvatnom centru u Poljskoj.

UNHCR/ B. Szandelszky.

Dodaci: Dječak iz Šri Lanke, indijskog porijekla, viri iz kuće u Strapthspeyu, u Šri Lanki.

UNHCR/ G. Amarasinghe.

Dizajn: Francesca Vigagni.

Predgovor

Princip najboljeg interesa djeteta je u središtu opsežnih razmatranja u akademskim, operativnim i drugim krugovima. Pravni dokumenti koji se odnose na zaštitu djece, uključujući i one koje je usvojio Izvršni komitet UNHCR-a za djecu o kojoj Ured stara, sistematično se odnose na taj princip. Međutim, kako će se on primijeniti u praksi često je i dalje izazov za UNHCR i njegove partnere. Smjernice za primjenu principa najboljeg interesa djeteta su ograničene. Namjera ovih Smjernica je da načine jedan korak u pravcu otklanjanja tog nedostatka.

Između ostalog, u ovim Smjernicama je opisan zvaničan mehanizam za određivanje najboljeg interesa djeteta. Sistemi određivanja najboljeg interesa djeteta se, međutim, ne smiju uspostavljati izolirano od drugih mjera zaštite koje se donose radi dobrobiti djece obuhvaćene mandatom UNHCR-a. Stoga je mehanizam zamišljen kao dio sveobuhvatnog sistema zaštite djeteta.

Ove Smjernice u finalnoj verziji su izrađene nakon što je privremeno objavljena verzija iz maja 2006. godine testirana na terenu pune dvije godine. Želio bih se zahvaliti svim operacijama na terenu koje su utrle put primjeni ovih Smjernica, posebno operacijama u Etiopiji, Gvineji, Keniji, Maleziji, Tadžikistanu, Tanzaniji i na Tajlandu, koje su odigrale dragocjenu ulogu u testnoj fazi, bez čega ove Smjernice ne bi mogle biti finalizirane. Također sam zahvalan velikom broju partnerskih agencija čija se ekspertiza u osiguranju dobrobiti i zaštiti djeteta pokazala izuzetno važnom u procesu izrade teksta Smjernica. Prava vrijednost ovih Smjernica će, svakako, biti testirana i potvrđena samo u onoj mjeri u kojoj se primjenjuju i na koje se službenici oslanjaju u svom praktičnom radu. Apeliram na sve u čijim rukama će se ove Smjernice naći da ih maksimalno iskoriste i da na osnovu svog iskustva UNHCR-u dostave povratne informacije, čime će nam pomoći da Smjernice postanu čak bolji i efikasniji alat.

George Okoth-Obbo
Direktor, Odjel za usluge
međunarodne zaštite
UNHCR

Sadržaj

Nekoliko definicija	8
Uvod	9
1.Princip najboljeg interesa djeteta	
1.Međunarodni pravni okvir	14
1.1 Konvencija o pravima djeteta	14
1.2 Drugi relevantni pravni izvori	15
2.Sveobuhvatni sistemi zaštite djeteta	17
3.Kako primijeniti princip najboljeg interesa djeteta	
3.1 Djelokrug principa	19
3.2 Radnje koje se odnose na djecu pojedinačno	20
3.3 Procjena najboljeg interesa	21
3.4 Određivanje najboljeg interesa djeteta	22
4. Podrška domaćim sistemima zaštite djece	24
2.Određivanje najboljeg interesa djeteta od strane UNHCR-a	
1.Trajna rješenja za djecu izbjeglice bez pratnje i djecu izbjeglice odvojenu od roditelja	29
1.1 Svrha određivanja najboljeg interesa djeteta	29
1.2 Kada je neophodno provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta?	29
1.3 Spajanje porodice	30
1.4 Kada je potrebno otpočeti postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta	31
1.5 Šta ako su roditelji prisilno vraćeni?	32
2. Modeli privremenog staranja o djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja u izuzetnim situacijama	33
3.Moguće odvajanje djeteta od roditelja protiv njihove volje	35
3.1 Izuzetno uključivanje UNHCR-a	35
3.2 Teški oblici zlostavljanja djece od strane roditelja	36
3.3 Razdvajanje roditelja	39
3.4 Provođenje postupka određivanja najboljeg interesa djeteta u slučaju odvajanja djeteta od njegovih roditelja	40
3.5 Starateljska prava	41
3.Postupak određivanja najboljeg interesa djeteta i donošenje odluke	
1.Uspostavljanje postupka za određivanje najboljeg interesa djeteta	47
1.1 Procesne garancije	47
1.2 Uspostavljanje standardnih operativnih procedura (SOP)	48
1.3 Imenovanje službenika koji će nadzirati postupak određivanja najboljeg interesa djeteta	48
1.4 Dodjela nadležnosti za prikupljanje informacija	51
1.5 Formiranje komisije za određivanje najboljeg interesa djeteta	52
1.6 Rad sa prevodiocima i starateljima	54

1.7 Pojednostavljeni postupci u posebnim situacijama	54
2. Prikupljanje informacija	57
2.1 Provjera postojećih informacija o djetetu	58
2.2 Istraživanje mišljenja djeteta	59
2.3 Vođenje razgovora sa članovima porodice i drugim osobama bliskim djetetu	63
2.4 Relevantne osnovne informacije	64
2.5 Traženje stručnog mišljenja	65
3. Balansiranje konkurentnih prava prilikom odlučivanja	66
3.1 Mišljenje djeteta	66
3.2 Mišljenje članova porodice i drugih osoba bliskih djetetu	67
3.3 Lična sigurnost kao prioritet	68
3.4 Značaj porodice i bliskih odnosa	69
3.5 Podsticanje razvojnih potreba djeteta	72
3.6 Balansiranje najboljih interesa djeteta sa pravima drugih osoba	73
4. Upoznavanje djeteta sa odlukom i naredne mjere	74
5. Vođenje evidencije	75
6. Ponovno razmatranje odluke o najboljem interesu djeteta	76

DODACI

Dodatak 1: Postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta radi iznalaženja trajnog rješenja za djecu izbjeglice bez pratnje i djecu izbjeglice odvojene od roditelja 82

Dodatak 2: Postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta radi određivanja privremenog staranja o djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja u izuzetnim situacijama 83

Dodatak 3: Postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta, uključujući i hitne postupke, radi mogućeg odvajanja djeteta od njegovih roditelja protiv njihove volje, u odsustvu nadležnih državnih organa 84

Dodatak 4: Kontrolna lista za određivanje potrebe za provođenjem postupka procjene najboljeg interesa djeteta 85

Dodatak 5: Izjava o čuvanju tajnih podataka 86

Dodatak 6: Izvještaj o postupku određivanja najboljeg interesa djeteta 87

Dodatak 7: Kontrolna lista za službenika za zaštitu dobrobiti i prava djeteta 91

Dodatak 8: Kontrolna lista za službenika koji je zadužen za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta 93

Dodatak 9: Faktori koji određuju „najbolji interes“ djeteta 94

SLIKE

Slika 1: Gdje naći odgovore na pitanja 11

Slika 2: Elementi sveobuhvatnog sistema zaštite djeteta za djecu izbjeglice bez pratnje i odvojenu od roditelja 18

Slika 3: Primjena principa najboljeg interesa djeteta od strane UNHCR-a 21

Nekoliko definicija

„**Dijete**“, prema definiciji iz člana 1. Konvencije o pravima djeteta, je „svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako se prema zakonu primjenjivom na dijete punoljetnost ne stječe ranije“. U smislu aktivnosti UNHCR-a, pojam „dijete“ se odnosi na svu djecu o kojoj UNHCR stara, uključujući i djecu koja traže azil, djecu izbjeglice, interno raseljenu djecu i djecu povratnike kojima UNHCR pruža pomoć i zaštitu, kao i na djecu bez državljanstva.

„**Djeca bez pratnje**“ (ili „djeca i maloljetne osobe bez pratnje“) su djeca koja su odvojena od oba roditelja i drugih srodnika i o kojima se ne stara punoljetna osoba koja je prema zakonu ili običaju odgovorna za staranje o djetetu.

„**Djeca odvojena od roditelja**“ su djeca koja su odvojena od oba roditelja ili od svog zakonskog ili uobičajenog primarnog staratelja, ali ne obavezno i od drugih srodnika. Stoga se ovaj pojam može odnositi na djecu koja su u pratnji drugih punoljetnih članova porodice.

„**Siroče**“ je naziv za dijete za čija se oba roditelja zna da su preminuli. U nekim zemljama, međutim, dijete čiji je jedan roditelj preminuo također se naziva siročem.

„**Određivanje najboljeg interesa**“ je pojam koji se odnosi na službeni postupak sa striktnim procesnim garancijama u okviru kojeg se određuje najbolji interes djeteta u vezi sa naročito važnim odlukama koje se tiču djeteta. Takav postupak treba omogućiti adekvatno učešće djeteta bez diskriminacije, kao i učešće donosilaca odluka koji su stručni u raznim oblastima i okviru postupka je potrebno izbalansirati sve relevantne faktore da bi se procijenila najbolja opcija.

„**Procjena najboljeg interesa**“ je procjena koju provode službenici koji preduzimaju određene radnje u pogledu djeteta, osim u situaciji u kojoj je potrebno provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta. Procjenom najboljeg interesa se osigurava da se preduzetom radnjom u obzir uzimaju prije svega najbolji interesi djeteta. Procjena se može uraditi samostalno ili u konsultacijama službenika koji posjeduju potrebnu stručnost sa drugim osobama i ona zahtijeva učešće djeteta.

Uvod

Jedan od ključnih prioriteta UNHCR-a je da u skladu sa svojim kapacitetima zaštiti i promovira prava svakog djeteta o kojem se u okviru svog mandata stara. Da bi se to postiglo, UNHCR i njegovi partneri moraju podržavati jačanje ili uspostavljanje sveobuhvatnih sistema zaštite djeteta.

Takvi sistemi trebaju obuhvatiti mehanizme određivanja najboljih interesa djeteta. Zavisno od uticaja mjere koja će se preduzeti na dijete, mehanizmi se mogu kretati od procjene opcije koja je u najboljem interesu djeteta do vođenja službenog postupka sa striktnim procesnim garancijama.

Državni sistemi zaštite djeteta obično podrazumijevaju postojanje striktnih procesnih garancija u utvrđivanju najboljih interesa djeteta prije donošenja određenih bitnih odluka. One se odnose na odvajanje djeteta od roditelja protiv njihove volje, dodjelu roditeljskih i starateljskih prava u slučaju odvajanja i usvajanja. Takve odluke mogu donijeti samo nadležni državni organi, kao što su sudovi, i podliježu zakonom predviđenim procesnim garancijama.

Određivanje najboljeg interesa djeteta je službeni postupak sa striktnim garancijama koje je UNHCR uspostavio za donošenje odluka slične važnosti. Postupak određivanja najboljeg interesa je posebno relevantan za djecu izbjeglice, iako pod određenim okolnostima i UNHCR može provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta i za druge kategorije djece.

Nadograđujući praksu domaćih sistema zaštite djeteta, ova publikacija nudi smjernice (u Poglavlju I) o načinu primjene principa najboljeg interesa djeteta u praksi i definira (u Poglavlju II) tri situacije u kojima UNHCR mora provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta. To su: (i) određivanje najadekvatnijih trajnih rješenja za djecu izbjeglice koja su bez pratnje i djecu izbjeglice koja su odvojena od roditelja ili staratelja, (ii) odluke o privremenom povjeravanju čuvanja i odgoja djece koja su bez pratnje ili su odvojena od roditelja ili staratelja pod određenim izuzetnim okolnostima i (iii) odluke koje mogu podrazumijevati odvajanje djeteta od roditelja protiv njihove volje.

Striktne procesne garancije u postupku određivanja najboljeg interesa djeteta se ne odnose na druge radnje koje UNHCR preduzima u vezi sa djecom. Međutim, UNHCR mora voditi računa da službenici koji su zaduženi za preduzimanje takvih radnji posjeduju znanje i umijeća potrebna da bi procijenili da li je radnja koju će preduzeti u najboljem interesu djeteta.

U Poglavlju 3 su date detaljne smjernice za vođenje postupka. Njima se, u suštini, insistira na dva ključna koraka: prikupljanje i analiziranje svih relevantnih informacija i balansiranje svih faktora relevantnih za određivanje one opcije među mogućim opcijama koja je u najboljem interesu djeteta. UNHCR može preduzeti prvi korak direktno ili ga može povjeriti partnerima, a to su obično nevladine organizacije, u kojem slučaju drugi korak obično preuzima multidisciplinarna komisija. U Poglavlju 3 su date smjernice i za ocjenu relevantnih faktora prilikom određivanja najboljeg interesa djeteta.

Sastavni dio ovih Smjernica je CD rom sa detaljnijim informacijama. Njegov sadržaj se odnosi na cijeli niz pitanja koja su od značaja za postupak određivanja najboljeg interesa djeteta, između ostalog, na spajanje porodice, privremeno staranje o djetetu, procjenu dobi djeteta i obavljanje razgovora sa djetetom, kao i na materijal i izvještaje koji su specifični za postupak određivanja najboljeg interesa djeteta. CD rom također sadrži i tekst osnovnih dokumenata koji su citirani u Smjernicama.

Uključenost partnera je bitna u toku primjene ovih Smjernica kako bi se osiguralo da je postupak određivanja najboljeg interesa djeteta dio sveobuhvatnog sistema zaštite djeteta. Osim toga, iako su ove Smjernice namijenjene prije svega UNHCR-u i njegovim partnerima u ovoj oblasti, njihov sadržaj može biti od pomoći i državama u slučaju proširenja primjene domaćih sistema zaštite djeteta na raseljene osobe ili osobe bez državljanstva.

Slika 1.

Gdje ćete pronaći odgovor na svoja pitanja?





1

Princip najboljeg interesa djeteta

U ovom Poglavlju je kratko predstavljen pravni okvir principa najboljeg interesa djeteta. U njemu se govori o odgovornosti UNHCR-a za uspostavljanje mehanizama za određivanje najboljeg interesa djeteta, kao dio sveobuhvatnog sistema zaštite djeteta.

U ovom Poglavlju su pojašnjene razlike između procjene najboljeg interesa i službenog postupka određivanja najboljeg interesa. Također je ukratko objašnjeno kada i kako UNHCR može podržati domaće sisteme zaštite djeteta.

1. Međunarodni pravni okvir

1.1 Konvencija o pravima djeteta

Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine predstavlja glavni pravni instrument za zaštitu djeteta. Ona sadrži četiri opća principa:

- U svim postupcima koji se preduzimaju u vezi sa djecom mora se prvenstveno voditi računa o najboljem interesu djeteta (član 3.).
- Nijedno dijete neće biti diskriminirano na osnovu rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog, etničkog ili socijalnog porijekla, imovinskog statusa, teškoća u razvoju, statusa po rođenja ili drugog statusa (član 2.).
- Države stranke priznaju svakom djetetu prirodno pravo na život i u najvećoj mogućoj mjeri će osigurati opstanak i razvoj djeteta (član 6.).
- Djeci će se osigurati pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim pitanjima koja se na njih odnose, te će se njihovi stavovi uvažavati u skladu sa dobi i zrelošću djeteta (član 12.).

Osim ova četiri principa, Konvencijom o pravima djeteta su djetetu zaštitivana i druga temeljna prava koja se, između ostalog, odnose na potrebu za zaštitom djeteta od zlostavljanja, iskorištavanja i zanemarivanja i na značaj fizičkog i intelektualnog razvoja djeteta. U Konvenciji je posebna pažnja data ulozi porodice u staranju o djetetu, posebnim potrebama za zaštitom djece koja su lišena odrastanja u porodici, djece koja traže azil i djece izbjeglica.



Upotreba pojma „najbolji interes“ u Konvenciji o pravima djeteta

Pojam „najbolji interes“ se općenito odnosi na dobrobit djeteta. Takva dobrobit se određuje na osnovu raznih individualnih okolnosti, kao što su dob, nivo zrelosti djeteta, prisustvo ili odsustvo roditelja, sredina u kojoj dijete raste i razvija se i iskustva djeteta. Tumačenje i primjena principa najboljeg interesa djeteta moraju biti u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta i drugim međunarodnim pravnim normama, kao i sa smjernicama koje je Komitet o pravima djeteta izdao u okviru svog Općeg komentara br. 6 iz 2005. godine o postupanju sa djecom bez pratnje i sa djecom odvojenom od roditelja izvan njihove zemlje

porijekla. Konvencija o pravima djeteta ne sadrži preciznu definiciju niti eksplicitno pobrojane zajedničke faktore najboljih interesa djeteta, ali je Konvencijom propisano sljedeće:

- Najbolji interesi moraju biti **odlučujući faktor prilikom preduzimanja posebnih radnji**, naročito onih koje se odnose na usvojanje djeteta (član 21.) i odvajanje djeteta od roditelja protiv njihove volje (član 9.);
- **U svim drugim postupcima** koje u vezi sa djecom preduzimaju javne ili privatne ustanove za socijalni rad, sudovi, organi uprave ili zakonodavna tijela mora se **prvenstveno** (ali ne jedino) voditi računa o najboljem interesu djeteta (član 3.).

1.2 Drugi relevantni pravni izvori

Prilikom određivanja najboljeg interesa djeteta, važno je uzeti u obzir sva prava djeteta. Osim normi koje su sadržane u Konvenciji o pravima djeteta, postoje i druge relevantne pravne osnove i na međunarodnom i na državnom nivou koje mogu uticati na takve odluke. U skladu sa članom 41. Konvencije o pravima djeteta, uvijek se mora primijeniti viši standard.

- **Međunarodni i regionalni instrumenti** koji su relevantni pravni izvori obuhvataju instrumente općih ljudskih prava, međunarodnog humanitarnog prava², izbjegličkog prava³ i instrumente koji se konkretno odnose na prava djeteta (vidi dalji tekst). Neformalni izvori prava, kao što su gore pomenuti Opći komentar br. 6 Komiteta o pravima djeteta i Zaključak Izvršnog komiteta UNHCR-a br. 107 o djeci izloženoj riziku, predstavljaju dragocjene izvore tumačenja pravnih normi⁴.
- **Domaće pravo i sudska praksa** mogu pružiti konkretnije smjernice za primjenu općih principa utvrđenih u međunarodnim instrumentima i potrebno ih je pažljivo analizirati, pritom imajući na umu da se, međutim, principi najboljih interesa djeteta koji su utvrđeni na državnom nivou mogu odnositi konkretno na sporove o starateljstvu nad djetetom ili na zahtjeve za usvajanje djeteta.

Drugi međunarodni i regionalni instrumenti koji se konkretno odnose na zaštitu djeteta:



- Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, iz 2000. godine;
- Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, iz 1980. godine;
- Konvencija o zaštiti djece i saradnji u vezi sa međudržavnim usvajanjem, iz 1993. godine, i Preporuke iz 1994. godine o primjeni Konvencije na djecu izbjeglice i drugu međunarodno raseljenu djecu⁵;
- Konvencija o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i saradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, iz 1996. godine⁶;
- Afrička povelja o pravima i dobrobiti djeteta, iz 1990. godine;
- Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 182 (najgori oblici dječijeg rada), iz 1999. godine, i br. 138 (minimalna dob), iz 1973. godine.
- Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o učešću djece u oružanim sukobima, iz 2000. godine;
- Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 182 (najgori oblici dječijeg rada), iz 1999. godine, i br. 138 (minimalna dob), iz 1973. godine⁷

2. Sveobuhvatni sistemi zaštite djeteta

Sveobuhvatan sistem zaštite djeteta se sastoji od zakona, politika, procedura i praksi koji su koncipirani na način da spriječe i da djelotvorno odgovore na zlostavljanje, zanemarivanje, iskorištavanje djeteta i nasilje nad djetetom. Odgovornost je na državama da promoviraju uspostavljanje i provođenje sistema zaštite djeteta, u skladu sa njihovim međunarodnim obavezama. Djeca u nadležnosti države trebaju imati pristup takvim sistemima bez ikakve diskriminacije. UNHCR i druge relevantne agencije i partneri mogu državama pomoći kroz jačanje i nadopunu domaćih sistema zaštite djeteta u oblastima u kojima postoje nedostaci⁸.

Na Slici 2. u daljem tekstu su prikazani neki elementi sveobuhvatnog sistema zaštite djeteta za djecu izbjeglice koja su bez pratnje i djecu izbjeglice odvojenu od roditelja. Tu spadaju, između ostalog, mjere za identifikaciju djece koja su bez pratnje i djece odvojene od roditelja, mehanizme registracije koji su primjereni djeci, postavljanje staratelja, privremeno staranje o djetetu i praćenje, određivanje statusa izbjeglice, individualna dokumentacija, traganje za članovima porodice, provjera porodičnih odnosa, spajanje porodice, pronalaženje i provođenje trajnih rješenja.

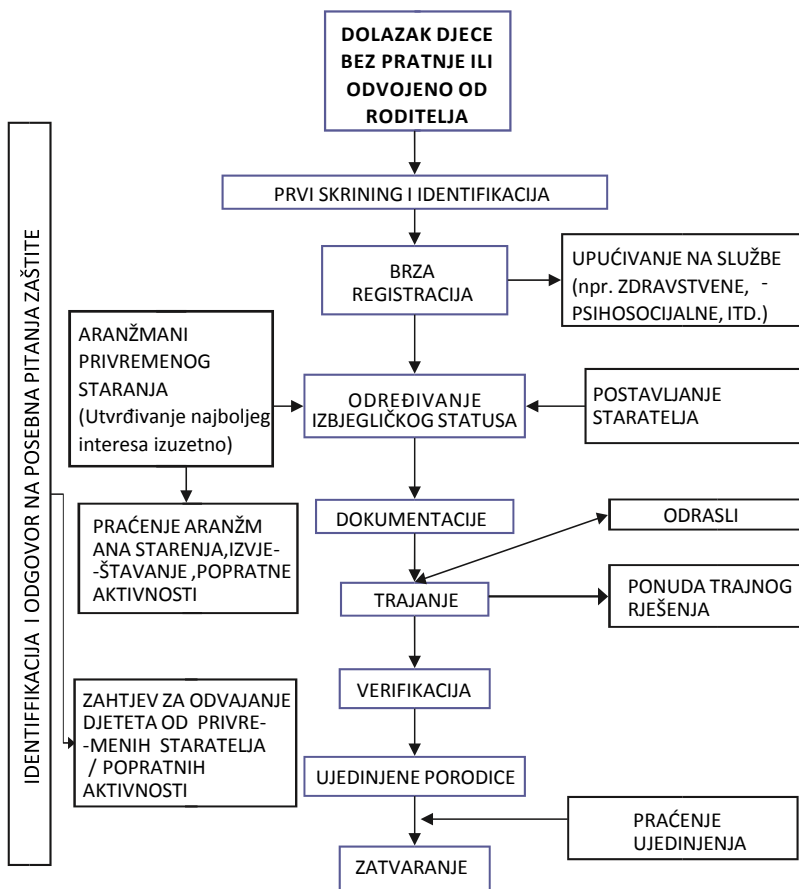
Prilikom provođenja ovih aktivnosti, mora se posvetiti dužna pažnja principu najboljeg interesa djeteta. To zahtijeva uspostavljanje mehanizama za određivanje šta je najbolji interes djeteta, u sklopu sveobuhvatnog sistema zaštite djeteta u cilju jačanja zaštite djece izložene riziku.

Postojanje ključnih elemenata sistema zaštite djeteta i posebno tačna registracija i dokumentovanje će također olakšati određivanje najboljeg interesa djeteta. Kao što je navedeno u Međugencijskim vodećim principima za djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja, potrebno je posvetiti adekvatno vrijeme i resurse procesu evidentiranja informacija kako bi se ispunile konkretne potrebe djeteta. Ovaj proces, koji se također naziva i dokumentovanjem, treba biti nastavak procesa registracije. Treba početi odmah na početku procesa i nastaviti se sa osobama koje kroz kontinuirani kontakt sa djetetom mogu doći do dodatnih informacija⁹.

Također se preporučuje dokumentovanje i praćenje provođenja mjera staranja o djetetu i formiranje zasebnog dosijea za svako dijete bez pratnje i dijete koje je odvojeno od roditelja. Moraju se pažljivo procijeniti svi mogući rizici po sigurnost usljed pohranjivanja informacija i mjere čuvanja se moraju preduzeti¹⁰.

Ovim procesom prikupljanja i pohranjivanja informacija se također osigurava kraće trajanje postupka određivanja najboljeg interesa djeteta i manji broj razgovora sa djetetom, s obzirom da se informacije redovno prikupljaju.

Slika 2
Elementi sveobuhvatnog sistema zaštite djeteta za djecu izbjeglice bez pratnje i djecu izbjeglice odvojenu od roditelja



3. Kako primijeniti princip najboljeg interesa djeteta

3.1 Djelokrug principa

UNHCR je predan zaštiti i promoviranju prava djece i adolescenata o kojima stara. U tome se vodi pravima i principima zagwarantiranim u Konvenciji o pravima djeteta. Stoga se princip iz člana 3. Konvencije o pravima djeteta, prema kojem će se najbolji interesi djeteta primarno uzeti u obzir, mora primijeniti na sistematičan način u svakom postupku koji UNHCR preduzima u pogledu djece o kojoj stara. On se primjenjuje na radnje koje se preduzimaju u pogledu djece generalno ili posebnih grupa djece, kao i na radnje koje se odnose na svako pojedino dijete o kojem se UNHCR stara.

- U toku **radnji koje se preduzimaju u vezi sa djecom generalno ili posebnim grupama djece** o kojima UNHCR stara, kao što su radnje prikupljanja podataka, planiranje, dodjele sredstava, realizacije projekata, praćenja ili izrade smjernica i politika, princip najboljeg interesa djeteta zahtijeva da se posebna pažnja posveti njihovoj specifičnoj situaciji i rizicima u pogledu njihove zaštite. Mjere obuhvataju: konsultacije sa djecom kroz participativne procjene koje su sistematične, prilagođene dobi djeteta i rodno osjetljive, prikupljanje podataka razvrstanih po spolu i dobi, prilikom dodjele sredstava primarno se u obzir uzimaju najbolji interesi djeteta, uvrštavanje aspekata koji se konkretno odnose na djecu u smjernice, politike, operativne planove zemlje, ugovore o podprojektima, standardne operativne procedure i dr.
- U toku **radnji koje se preduzimaju u vezi sa svakim pojedinim djetetom** o kojem UNHCR stara, kao što su registracija, privremeno staranje o djetetu ili traganje za članovima porodice, prema principu najboljeg interesa djeteta, UNHCR treba procijeniti šta je u najboljem interesu djeteta prije preduzimanja bilo koje radnje i prvenstveno u obzir uzeti najbolji interes djeteta. Iako se ovaj princip primjenjuje na svu djecu o kojima UNHCR stara, djeca bez pratnje i djeca odvojena od roditelja zahtijevaju posebnu pažnju prilikom određivanja njihovih najboljih interesa, s obzirom na posebne rizike sa kojima se suočavaju.

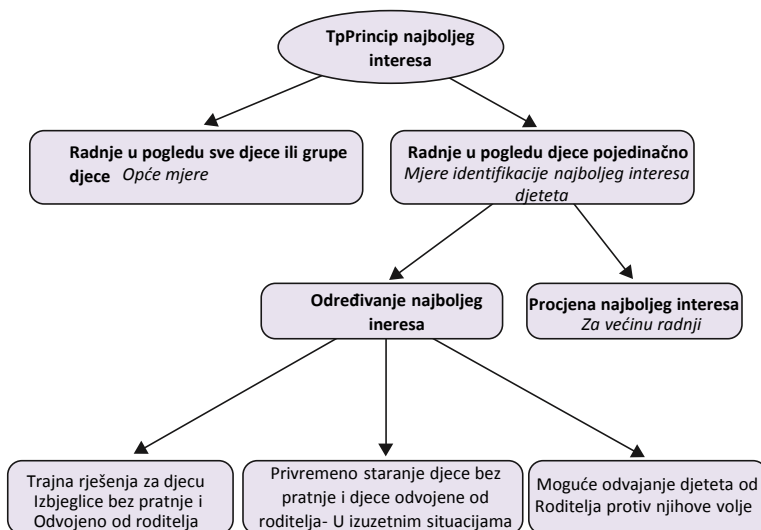
3.2 Radnje koje se odnose na djecu pojedinačno

Zavisno od značaja odluke za dijete, potrebno je postojanje raznih procesnih garancija da bi se odredilo koja je moguća opcija u najboljem interesu djeteta. Prema Konvenciji o pravima djeteta, striktno procesne garancije su neophodne u postupku usvajanja djeteta (član 21.), kao i u postupku odlučivanja o odvajanju djeteta od roditelja protiv njihove volje te o roditeljskim pravima i starateljstvu (član 9.). Takve odluke mogu donijeti samo nadležni državni organi, kao što je sud, i podliježu procesnim garancijama predviđenim u domaćem zakonodavstvu. Komitet o pravima djeteta je, osim toga, naveo u svom Općem komentaru br. 6 o postupanju sa djecom bez pratnje i djecom odvojenom od roditelja koja se nalaze izvan svoje zemlje porijekla da su garancije kojim se osigurava poštivanje principa najboljeg interesa djeteta neophodne i u postupku odlučivanja o repatrijaciji i preseljenju djece bez pratnje i djece odvojene od roditelja u sigurne treće zemlje (Komitet o pravima djeteta, Opći komentar br. 6, stav 84. i 92.-93.).

Na Slici 3. na narednoj stranici sumirana je praksa UNHCR-a u primjena principa najboljeg interesa djeteta. Kada su striktno procesne garancije potrebne da bi se osiguralo da je posvećena dovoljna pažnja prilikom definiranja najboljeg interesa djeteta, UNHCR mora provesti postupak utvrđivanja najboljeg interesa. Ovo se odnosi na tri naročite situacije. U svim drugim slučajevima bi se najbolji interes djeteta trebao utvrditi kroz procjenu najboljeg interesa.

Slika 3.

Primjena principa najboljeg interesa od strane UNHCR-a



3.3 Procjena najboljeg interesa

Procjena najboljeg interesa (ilustrirana na gornjoj slici) bitna je prije bilo koje radnje koja se preduzima u pogledu djeteta o kojem UNHCR stara, osim ako nije neophodan postupak određivanja najboljeg interesa djeteta. Procjena najboljih interesa djeteta ne zahtijeva nikakvu naročitu formalnost i treba se provesti sistematično pod mnogim okolnostima koje nastaju od trenutka identifikacije djeteta kao djeteta bez pratnje ili odvojenog od roditelja ili kao djeteta u riziku na drugi način, sve dok se ne primijeni trajno rješenje. Procjenu je potrebno provesti, naprimjer, prije pokretanja postupka tražanja za članovima porodice ili određivanja privremenog staranja. Procjena se može provesti samostalno ili u konsultacijama sa drugim organizacijama. Ona ne zahtijeva striktnu procesnu garanciju službenog postupka određivanja najboljeg interesa djeteta, s tim da službenici trebaju posjedovati neophodne vještine i znanje.

Djetetu je u svakom slučaju potrebno dati priliku da izrazi svoje mišljenje. Proc-

jenu je potrebno dokumentovati, posebno ako će ubuduće biti potrebno pozvati se na izvršenu procjenu.

3.4 Određivanje najboljeg interesa djeteta

Određivanje najboljeg interesa djeteta je službeni postupak u okviru kojeg se određuju najbolji interesi djeteta radi donošenja posebno važnih odluka koje se direktno odnose na dijete i koji zahtijeva striktnije procesne garancije. Također je neophodno da se mišljenju djeteta da odgovarajuća težina u skladu sa njegovom dobi i zrelošću. U ovom postupku sudjelu službenici iz raznih stručnih područja koji su nadležni za odlučivanje i u njemu je neophodno izbalansirati sve relevantne faktore kako bi se procijenila najbolja opcija.

Kao što je prikazano na Slici 3. UNHCR treba provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta u tri situacije, prije nego što preduzme radnje direktno vezane za djecu o kojoj stara. To su:

- **identifikacija trajnih rješenja** za djecu izbjeglice bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja;
- **privremene mjere staranja** o djeci bez pratnje ili djeci odvojenoj od roditelja u izuzetnim, niže pobrojanim situacijama; i
- eventualno **odvajanje** djeteta od roditelja protivno njihovoj volji.

U Poglavlju II je svaka situacija detaljno opisana. Među prednostima postupka određivanja najboljeg interesa djeteta je i sljedeće:

- tim postupkom se osigurava posebna zaštita i briga o djetetu koje je, ili može biti, lišeno zaštite u svojoj porodici;
- osoblju UNHCR-a i njegovim partnerima je omogućeno da na sveobuhvatan način analiziraju situaciju u kojoj se dijete nalazi, pritom osiguravajući da su odluke u skladu sa slovom i duhom Konvencije o pravima djeteta i drugih relevantnih međunarodnih instrumenata;
- dijete izražava svoje mišljenje i mišljenju djeteta se daje odgovarajuća težina u skladu sa dobi i zrelošću djeteta i njegovim razvijajućim sposobnostima;
- kroz pristup fokusiran na dijete, ovaj postupak je od pomoći u identifikaciji nedostataka u zaštiti djece pojedinačno ili grupno o kojoj UNHCR stara, praćenju djelotvornosti prethodnih mjera, rješavanju uočenih nedostataka i on omogućava preduzimanje naknadne mjere kojom će se uočeni nedo-

-
- staci ispraviti, ako je potrebna;
 - kada je dob djeteta nepoznata ili sporna, ovaj postupak omogućava sveobuhvatnu procjenu zrelosti djeteta, čime se omogućava adekvatan odgovor UNHCR-a;
 - kroz uključenost osoba iz raznih stručnih oblasti, izbjegava se izolirano donošenje odluka koje imaju snažan uticaj na dijete od strane samo jedne osobe.

Iako UNHCR provodi postupak određivanja najboljeg interesa djeteta prije svega za djecu izbjeglice, postupak se može provesti i u pogledu djece bez državljanstva, ako je UNHCR operativno uključen.

U slučaju povratnika i interno raseljenih osoba, UNHCR, skupa sa UNICEF-om i drugim partnerima, treba saradivati sa nadležnim državnim strukturama vlasti na uspostavljanju ili jačanju domaćih sistema zaštite djeteta i njihovom djelotvornom funkcioniranju. Postupci određivanja najboljeg interesa djeteta izvan domaćih sistema zaštite djeteta trebaju se i dalje primjenjivati samo izuzetno. U operacijama vezanim za interno raseljeništvo, posebno onim u kojima se koristi pristup radu kroz humanitarne skupine ili klastere, postojeće radne grupe za zaštitu djece (kojima obično predsjedava UNICEF) mogu odrediti, u konsultacijama sa radnim grupama za zaštitu, da li je i pod kojim okolnostima potrebno dopuniti domaće sisteme zaštite djeteta postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta u skladu sa ovim Smjernicama.

Izvori smjernica za rad sa djecom bez pratnje i djecom odvojenom od roditelja:



- **Međuagencijski vodeći principi za djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja** (ICRC, IRC, Save the Children UK, UNHCR, UNICEF, World Vision International), Ženeva, januar 2004.;
- **Nacrt Smjernica UN-a za zaštitu i alternativno staranje o djeci bez roditeljskog staranja (koje su dostavile međunarodna NVO Međunarodne socijalne službe** (International Social Services) i UNICEF u saradnji sa Radnom grupom nevladinih organizacija za djecu bez roditeljskog staranja), 2006.;
- **Djeca izbjeglice: Smjernice za zaštitu i staranje (UNHCR)**, Ženeva, 1994.;
- **Rad sa djecom bez pratnje: Prisup baziran u zajednici (UNHCR)**, Ženeva, revidirano u maju 1996.;
- **Smjernice za politike i postupke vezane za djecu bez pratnje koja traže azil (UNHCR)**, Ženeva, 1997.;
- **Izgubljeni. Hitno zbrinjavanje i traganje za članovima porodice djece odvojene od roditelja od rođenja do pete godine (UNICEF)**, 2007.;
- **Djeca odvojena od roditelja u evropskom programu: Izjava o dobroj praksi (UNHCR i Međunarodni savez Save the Children)**, Brussels, treće izdanje, oktobar 2004.;
- **Rad sa djecom odvojenom od roditelja, Vodič za rad na terenu. Priručnik za edukaciju i edukacijske vježbe (Save the Children UK)**, London, 1999.;
- **Nije nevažno. Osiguranje zaštite i trajnih rješenja za djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja (Luteranska služba za imigraciju i izbjeglice)**, Baltimore, 2007.;

4. Podrška domaćim sistemima zaštite djece

Odgovornost za primjenu principa najboljeg interesa djeteta je prije svega na državi i ona proističe iz njenih međunarodnih pravnih obaveza. U okviru svojih sistema zaštite djeteta, države trebaju provoditi odgovarajuće postupke za razmatranje najboljih interesa djeteta, kojim će osigurati adekvatno učešće djeteta i uključenost relevantnih stručnjaka kako bi se odredila i procijenila najbolja opcija¹².

UNHCR i njegovi partneri, stoga, trebaju nastojati podržati domaće sisteme zaštite djeteta u duhu partnerstva, a ne djelovati umjesto takvih sistema, „kroz nadogradnju komparativnih prednosti svakog aktera radi povećanja korisnog uticaja na zaštitu djece“¹³.

Kada su države uspostavile, ili su spremne uspostaviti, odgovarajuće postupke za razmatranje najboljih interesa djeteta, uloga UNHCR-a će se suštinski odnositi na praćenje, izgradnju kapaciteta i zagovaranje. Naprimjer, UNHCR može:

- Pratiti primjenu procesnih garancija u skladu sa Konvencijom o zaštiti djeteta i međunarodnim pravom;
- Odrediti zajedno sa nadležnim organima vlasti, UNICEF-om i drugim partnerima, kao i sa relevantnim nevladinim organizacijama koje djeluju u zemlji, podršku koju treba pružiti međunarodna zajednica radi proširenja domaćih sistema zaštite djeteta na osobe o kojima UNHCR stara ili rješavanja drugih uočenih nedostataka;
- Jačati kapacitete nadležnih organa vlasti u državi, posebno struktura za zaštitu djeteta, kako bi ispunili svoje obaveze prema Konvenciji o pravima djeteta (jačanje kapaciteta kroz obuku, savjetovanje o primjeni međunarodnog prava, usluge pisanog i usmenog prevođeja);
- Pružati savjete u vezi sa pojedinačnim slučajevima, kada to odgovara.

Postupak određivanja najboljeg interesa djeteta koji vodi UNHCR, na osnovu ovih Smjernica, može biti dopuna domaćim sistemima zaštite djeteta u dvije različite situacije:

- Kao postupak koji se izuzetno vodi umjesto postupka koji bi trebali voditi državni organi, kada domaći sistemi za određivanje najboljeg interesa djeteta nisu razumno biti na rasplaganju i nisu pristupačni djeci o kojoj UNHCR stara (vidi, naprimjer, Poglavlje 2, Dio 3, o odvajanju djece od roditelja); i
- Kada UNHCR preduzima radnje samostalno, kao naprimjer, kada odlučuje o tome da li će dijete izbjeglicu koje je bez pratnje ili je odvojeno od roditelja predložiti za preseljenje u treće zemlje ili će podržati njegovu dobrovoljnu repatrijaciju.

Kada god je moguće, UNHCR treba uložiti sva razumna nastojanja da uključi nadležne državne organe u svoj postupak određivanja najboljeg interesa djeteta, kao i u komisiju za određivanje najboljeg interesa djeteta i u proces prikupljanja informacija. Time će se podstaći aktivnija uloga vlasti i eventualno olakšati njihovo učešće u provođenju donesenih odluka (naprimjer, izdavanje vize za izlaz iz zemlje u slučaju preseljenja u sigurne treće zemlje).



2

Određivanje najboljeg interesa djeteta od strane UNHCR-a

U ovom Poglavlju su date smjernice za situacije u kojima je potrebno provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta u kontekstu:

- Identifikacije trajnih rješenja za djecu bez pratnje ili djecu odvojenu od roditelja;
- Određivanja najadekvatnijih rješenja za privremeno staranje o djetetu u izuzetnim situacijama;
- Eventualnog odvajanja djeteta od roditelja protivno njihovoj volji. Ovdje su također objašnjena ograničenja na uključenost UNHCR-a i dati su savjeti za postupanje u kompleksnim slučajevima koji se mogu javiti.

1. Trajna rješenja za djecu izbjeglice bez pratnje i djecu izbjeglice odvojenu od roditelja

1.1 Svrha određivanja najboljeg interesa djeteta

Određivanje najadekvatnijih trajnih rješenja za dijete izbjeglicu bez pratnje ili dijete izbjeglicu koje je odvojeno od roditelja generalno zahtijeva pažljivo balansiranje velikog broja faktora. Odluke o dobrovoljnoj repatrijaciji, preseljenju u sigurne treće zemlje ili lokalnoj integraciji će vjerovatno imati snažan, dugoročan uticaj na dijete. Prije donošenja takvih odluka, mora se provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta da bi se osiguralo da je dovoljna pažnja posvećena pravima djeteta prilikom izbora:

- Najadekvatnijeg trajnog rješenja, i
- Pravog vremena za takvo rješenje.

Ako tokom postupka određivanja najboljeg interesa djeteta nije moguće odrediti koje bi trajno rješenje bilo u najboljem interesu djeteta, a dijete nije integrirano u zajednicu, potrebno je zadržati postojeće rješenje privremenog staranja, a cijeli slučaj ponovo razmotriti što je prije moguće, a najkasnije u roku od godinu dana. Takva situacija je moguća nakon potpisivanja mirovnog sporazuma kada je potrebno određeno vrijeme za donošenje odluke o tome da li je dobrovoljna repatrijacija realna opcija, kada nema rezultata u tražanju za članovima porodice ili kada UNHCR vodi razgovore sa predstavnicima organa vlasti o lokalnoj integraciji koja bi mogla dovesti do trajnog rješenja za hraniteljsku porodicu i eventualno za dijete koje je bez pratnje ili je odvojeno od roditelja.

1.2 Kada je neophodno provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta?

Potreba za pokretanjem postupka određivanja najboljeg interesa djeteta od strane UNHCR-a zavisi od stepena u kojem je UNHCR uključen u staranje o djetetu. Kada državni organi tražaju za trajnim rješenjem za dijete bez učešća UNHCR-a, tada UNHCR ne treba provoditi postupak određivanja najboljeg interesa djeteta.

Međutim, UNHCR mora provesti postupak određivanja najboljeg interesa:

(i) Svakog djeteta izbjeglicu koje je bez pratnje ili je odvojeno od roditelja o ko-

jem UNHCR direktno ili indirektno stara, to jeste:

- djeteta kojem je UNHCR priznao status izbjeglice;
- djeteta koje boravi u kampu ili drugim objektima kojim upravlja ili čijim radom koordinira UNHCR ili partneri iz podršku UNHCR-a;
- djeteta koje živi na udaljenoj lokaciji, a kojeg podržava UNHCR; i

ii) Svakog drugog djeteta izbjeglicu bez pratnje ili odvojenog od roditelja kojem UNHCR pomaže da iznađe trajno rješenje, kao naprimjer, kroz obezbjeđenje putnih i drugih dokumenata, osim ako su domaći organi ili drugi partneri kojima je zadatak povjeren već odredili najbolji interes djeteta kroz proces koji je u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta i standardima koje je definirao Komitet o pravima djeteta u svom Općem komentaru br. 6 (vidi posebno stav 20.).

Terenski timovi mogu također smatrati da je postupak određivanja najboljeg interesa djeteta koristan za određivanje najadekvatnijeg trajnog rješenja za drugu djecu na koju se odnosi mandat UNHCR-a, kao što su djeca bez državljanstva bez pratnje ili odvojena od roditelja, interno raseljena djeca i djeca povratnici.

Kao što je opisano u daljem tekstu, posebna pažnja će se posvetiti spajanju porodice.

1.3 Spajanje porodice

Generalno se treba smatrati da je spajanje porodice, kad god je ono moguće, u najboljem interesu djeteta. Kada su pronađeni drugi članovi porodice, potvrđeni porodični odnosi i volja djeteta i članova porodice da se spoje, izvršenje postupka spajanja porodice obično ne smije biti odgađan postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta.

Međutim, prije odabira spajanja porodice kao rješenja, UNHCR treba provesti procjenu da bi utvrdio da li postoji vjerovatnoća da bi u tom slučaju dijete bilo izloženo zlostavljanju ili bi bilo zanemareno. Ovakva procjena se treba bazirati, između ostalog, na provjerama koje su već uradili nadležni organi države koja prima dijete. Ako postoji osnovana sumnja da spajanje porodice izlaže, ili će vjerovatno izložiti, dijete takvom riziku, UNHCR mora provjeriti putem postupka za određivanje najboljeg interesa djeteta da li je spajanje porodice zaista u najboljem interesu djeteta. U tu svrhu, kao i u svrhu zaključivanja da li je postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta potreban, može se koristiti kontrolna

lista u Dodatku 4. Ovakav oprez je važan i u smislu smanjenja rizika od trgovine djecom.

Da bi se omogućilo UNHCR-u da brzo odluči hoće li podržati spajanje porodice, moguće je primijeniti pojednostavljeni postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta (vidi Poglavlje 3, Dio 1.7).

U zemljama koje redovno traže da se UNHCR uključi u spajanje djece sa porodicom izvan zemlje, UNHCR može podsticati relevantne državne organe da uspostave brze mehanizme procjene vjerovatnoće zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta prije izdavanja dokumenata potrebnih za ulazak u zemlju.

1.4 Kada je potrebno otpočeti postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta

Komitet za prava djeteta je u svom Općem komentaru br. 6 (stav 79.) naveo da se „postupak iznalaženja trajnih rješenja za djecu bez pratnje i djecu koja su odvojena od roditelja“ izvan zemlje svog porijekla „treba pokrenuti i provesti bez nepotrebnih odlaganja i, kada je moguće, odmah nakon procjene da li je dijete bez pratnje ili je odvojeno od roditelja“.

To znači da se postupak određivanja najboljeg interesa djeteta treba pokrenuti što prije u ciklusu raseljavanja. UNHCR ne bi trebao čekati da se pojavi mogućnost za iznalaženje trajnog rješenja. Međutim, s obzirom da su rezultati traganja za članovima porodice ključni faktor u određivanju najadekvatnijeg trajnog rješenja za dijete bez pratnje ili dijete koje je odvojeno od roditelja, mora se omogućiti razuman vremenski period u kojem će se obaviti traganje. Traganje za članovima porodice treba početi odmah po identifikaciji djeteta kao djeteta bez pratnje ili djeteta koje je odvojeno od roditelja, uz redovne ili često preduzimanje radnje. Koliko dugo se treba čekati na rezultate traganja za članovima porodice zavisi od raznih faktora, kao što su dob djeteta, iskustvo u traganju za članovima porodice u sličnim profilima, hitnost slučaja, kvalitet raspoloživih informacija o porodici i pristup područjima porijekla. U svakom slučaju, UNHCR treba provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta najkasnije dvije godine od trenutka kada je dijete identificirano kao dijete bez pratnje ili dijete odvojeno od roditelja. Vrlo je bitno tretirati svaki slučaj posebno. U nekim situacijama, posebno kada se radi o mlađoj djeci, maksimalni period od dvije godine je ipak preduž.

Grafički prikaz razloga za pokretanje postupka određivanja najboljeg interesa djeteta, sa kratkim opisom koraka u postupku radi pronaska najadekvatnijeg trajnog rješenja za djecu bez pratnje ili djecu odvojenu od roditelja se nalazi u Dodatku 1.

1.5 Šta ako su roditelji prisilno vraćeni?

U izuzetnoj situaciji u kojoj je dijete izbjeglica odvojeno od roditelja ili je bez pratnje zbog prisilnog vraćanja njegovih roditelja, potrebno je provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta da bi se odredilo najadekvatnije trajno rješenje i rok u kojem se ono treba provesti. U slučaju prisilnog povratka hraniteljskih roditelja sa kojima dijete ima snažnu emocionalnu vezu i de facto porodični odnos, potrebno je primijeniti isti pristup.

Postupak određivanja najboljeg interesa djeteta se treba provesti odmah nakon prisilnog vraćanja roditelja, osim ukoliko ne postoje velike šanse da će im biti ubrzo nakon toga dozvoljeno da se vrate u zemlju azila.

2. Modeli privremenog staranja o djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja u izuzetnim situacijama

Djeca bez pratnje i djeca odvojenoj od roditelja treba obezbijediti privremeno staranje sve dok se ne spoje sa svojom porodicom ili prethodnim starateljem. Takvo staranje treba biti bazirano na najboljim interesima djeteta.

Odluke o privremenom staranju se mogu nadograđivati na postojeće modele i sisteme koji su već u funkciji u zajednici. Službenici UNHCR-a ili partnerske organizacije koji su nadležni za donošenje odluka o privremenom staranju trebaju biti kvalificirani za vršenje procjene da li je predloženi model staranja u najboljem interesu djeteta. Odluku o tome treba donijeti brzo i ne smije je odlagati postupak određivanja najboljeg interesa djeteta.

Međutim, postoje izuzetne situacije u kojima sama procjena nije dovoljna i u kojima je zbog velikog broja faktora i mnogobrojnih prava neophodna revizija od strane više osoba i dokumentovanje svakog koraka posebno. To su sljedeće situacije:

- Ako postoji osnovana sumnja da je dijete bez pratnje ili dijete odvojeno od roditelja izloženo, ili će vjerovatno biti izloženo, zlostavljanju ili zanemarivanju od strane punoljetne osobe u njegovoj pratnji i potrebno je odlučiti da li dijete treba smjestiti drugdje. Sumnje u pogledu legitimiteta odnosa sa osobom u pratnji djeteta može ukazivati na zloupotrebu starateljskog prava ili iskorištavanje djeteta.
- U slučajevima u kojima postoji osnovana sumnja da postojeći model staranja ne odgovara djetetu (naprimjer, zbog kulturološkog ili etničkog porijekla ili vjere djeteta, njegove povezanosti sa oružanim grupama ili snagama ili povezanosti staratelja sa oružanim grupama ili snagama) ili, u kojima višestruke specifične potrebe, kao što su potrebe djeteta bez pratnje sa invaliditetom, mogu zahtijevati dodatnu podršku djetetu.

Ako država određuje modele privremenog staranja, tada UNHCR nije pozvan da pokrene postupak određivanja najboljeg interesa djeteta, iako može preuzeti ulogu praćenja postupka koji vode domaće institucije.

Postupak određivanja najboljeg interesa djeteta treba početi odmah po identifikaciji izuzetne situacije. U slučaju osnovane sumnja da postoji neposredna

opasnosti po život djeteta ili nanošenje fizičkih povreda djetetu od strane punoljetne osobe u pratnji djeteta, vrlo je bitno prije početka postupka određivanja najboljeg interesa djeteta odvojiti dijete od te punoljetne osobe, što predstavlja preventivnu mjeru. Sam postupak treba što brže provesti.

Međutim, svako odvajanje djeteta od hraniteljskih roditelja sa kojima dijete ima de facto porodični odnos i posebno snažnu emocionalnu vezu treba biti u skladu sa striktnijim smjernicama iz Dijela 3.1.

U Dodatku 2. se nalazi grafička ilustracija razloga za pokretanje postupka i koraka postupka za određivanje najboljeg interesa djeteta koji se provodi radi određivanja najadekvatnijih modela staranja o djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja u gore opisanim izuzetnim situacijama.

Značaj praćenja provođenja modela staranja

Dok su odvojena od svoje porodice ili staratelja, djeci mora biti omogućeno da žive u sredini koja je po njih sigurna i koja im pruža zaštitu, u kojoj se o njima na ispravan način stara. Privremeno staranje treba djeci bez pratnje ili djeci odvojenoj od roditelja pružiti emocionalnu i fizičku brigu i zaštitu koju bi im pružili njihovi roditelji. U takvoj sredini također treba biti moguće voditi računa o njihovim zdravstvenim potrebama i obrazovanju. Vrlo je bitno da UNHCR i njegovi partneri pažljivo i u kontinuitetu prate takve modele staranja o djetetu kako bi osigurali zaštitu i dobrobit djeteta i poštivanje njegovih najboljih interesa. Takvo praćenje podrazumijeva i slušanje stavova djeteta i povjerljiv mehanizam izvještavanja i odgovora. Kada je neophodno, hraniteljskim porodicama je potrebno pružiti podršku u izvršenju svojih dužnosti kroz šire aktivnosti u zajednici kojima se povećava sposobnost porodica da u okviru pružanja starateljske zaštite podrže djecu.



3. Moguće odvajanje djeteta od roditelja protiv njihove volje

3.1 Izuzetno uključivanje UNHCR-a

Prema članu 9. Konvencije o pravima djeteta, „dijete neće biti odvajano od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada je [odvajanje] potrebno radi najboljih interesa djeteta“. Prema Konvenciji, dijete koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja ima pravo „na redovno održavanje ličnih odnosa i direktnog kontakta sa oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti sa djetetovim najboljim interesima“.

Odluka o odvajanju djeteta od njegovih roditelja je u nadležnosti države. Ako kroz svoje aktivnosti na praćenju, kroz upućivanje djeteta UNHCR-u od strane partnera ili putem prijave samog djeteta, UNHCR dođe do saznanja da postoje ozbiljne situacije u kojima roditelji zloupotrebljavaju ili zanemaruju dijete, njegova prva odgovornost je da o tome obavijesti nadležne državne organe i da ih podstakne da ispune svoje obaveze iz člana 9. Konvencije o pravima djeteta. Ako postoji potreba, UNHCR može pratiti proces.

Međutim, kada se u državi ne vodi takav postupak ili kada nije moguće ostvariti pristup takvom postupku pred domaćim organima, UNHCR će možda morati, u okviru svog mandata pružanja međunarodne zaštite, preduzeti mjere zaštite temeljnih prava djeteta o kojem stari. Izuzetno, takve mjere mogu podrazumijevati i odvajanje djeteta od roditelja protiv njihove volje, naprimjer, u slučaju teških oblika zlostavljanja djeteta od strane roditelja u izbjegličkom kampu UNHCR-a, kada ne postoji nadležnost državnih organa vlasti.

S obzirom na težinu uticaja odvajanja od roditelja na dijete, čak i kada je to samo privremena mjera, postupak određivanja najboljeg interesa djeteta se mora provesti prije donošenja bilo koje odluke koja bi mogla dovesti do odvajanja djeteta od roditelja. Da bi se osiguralo da je odvajanje zadnja mjera, neophodan je socijalni rad sa porodicom prije nego što se razmotri mjera odvajanja.

Konvencija o pravima djeteta ograničava nadležnost za donošenje odluke o odvajanju djeteta od roditelja protiv njihove volje na „nadležne organe, pod sudskim nadzorom“ (član 9.). Stoga, svaka intervencija UNHCR-a u pogledu odvajanja djeteta od njegovih roditelja može biti samo privremenog karaktera, pri čemu je pravo odlučivanja o roditeljskim pravima ili dužnostima ostavljeno

nadležnim organima države.

U daljem tekstu su opisane dvije situacije u kojima se od UNHCR-a može tražiti da provede postupak određivanja najboljeg interesa djeteta: u slučajevima zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta od strane roditelja u kojima se razmatra odvajanje djeteta od roditelja protiv njihove volje i u slučajevima u kojima su roditelji razdvojeni, ili mogu biti razdvojeni, i kada je potrebno odredi s kojim roditeljem će dijete ostati. Grafička ilustracija razloga za pokretanje postupka određivanja najboljeg interesa djeteta u kontekstu odvajanja djeteta od roditelja i koraka koje je potrebno slijediti se nalazi u Dodatku 3.

Konvencijom o pravima djeteta je zabranjeno nezakonito miješanje u porodicu djeteta (član 16.) i u njegove porodične odnose u skladu sa zakonom (član 8.). Pojam „porodice“ se mora široko tumačiti tako da obuhvata roditelje ili, gdje je takav slučaj, članove šire porodice ili zajednice, u skladu sa lokalnim običajima (član 5.). Iako se ovaj dio odnosi na odvajanje od roditelja, postoje i drugi odnosi koji zahtijevaju pažljivo balansiranje između rizika od zlostavljanja ili zanemarivanja i uticaja odvajanja na dijete, na šta se smjernice iz ovog dijela također trebaju primijeniti. To obuhvata:

- Udaljavanje djeteta od bilo koje osobe koja ima prava starateljstva, kao naprimjer od zakonskog ili uobičajenog primarnog staratelja;
- Udaljavanje od staratelja (npr. hraniteljskih roditelja) sa kojima su odnos djeteta i njegova emocionalna veza dovoljno jaki da čine porodični odnos. Odnos između djeteta i staratelja se mora ocijeniti u svakom slučaju posebno.

3.2 Teški oblici zlostavljanja djece od strane roditelja

Prva situacija se odnosi na slučajeve teških oblika zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta u porodici. UNHCR treba provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta samo u situacijama u kojima nadležni organi države nisu voljni, ili nisu u stanju, preduzeti potrebne mjere. S obzirom da će državni organi vjerovatnije izvršiti svoje dužnosti u pogledu povratnika i interno raseljenih osoba, uključenost UNHCR-a se prije svega, ako ne i isključivo, odnosi na djecu izbjeglice.

Među primjerima zlostavljanja su fizičko nasilje (to jeste, nanošenje povreda djetetu koje nisu slučajne), psihičko nasilje (to jeste, ono koje može izazvati psihološke posljedice), kao i seksualno zlostavljanje. Zanemarivanje se odnosi na namjerno lišavanje djeteta njegovih osnovnih potreba (naprimjer, hrane, odjeće, doma i zdravstvene zaštite).

Odvajanje djece od roditelja bez opravdanog razloga predstavlja jednu od najtežih mogućih povreda prava djeteta. Stoga UNHCR treba pokrenuti proces u kojem će se razmatrati odvajanje djeteta od roditelja samo kada postoji osnovana sumnja da je dijete, kao posljedica djelovanja ili propusta roditelja, izloženo, ili je vjerovatno izloženo, teškim oblicima zlostavljanja ili zanemarivanja, kao što su, između ostalog:

- Teške tjelesne ozljede ili duševna bol izazvani, naprimjer, teškim premlaćivanjem, prijetnjama smrću, osakaćivanjem, roditeljskim kažnjavanjem djece dugotrajnim držanjem u zatvorenom prostoru, prisiljavanje djeteta na najgore oblike dječijeg rada, neprekidna izloženost djece teškim oblicima nasilja u porodici;
- Seksualno zlostavljanje ili iskorištavanje, kao što je navođenje ili prisiljavanje djeteta na bilo koju nezakonitu seksualnu aktivnost; iskorištavanje djece za prostituciju ili druge nezakonite seksualne prakse; iskorištavanje djece u pornografskim predstavama i za proizvodnju pornografskog materijala;

Da bi se utvrdilo da li postoji vjerovatnoća da će dijete biti izloženo teškim oblicima zlostavljanja ili zanemarivanja, mogu se razmotriti sljedeći elementi: učestalost i obrasci pojave zlostavljanja i zanemarivanja, trendovi nasilja, mogućnost djelotvornog rješavanja takvih slučajeva i praćenje i uporno postojanje korjenjskih uzroka zlostavljanja ili zanemarivanja.

Odvajanje djeteta od njegovih roditelja treba biti posljednja mjera. Takva mjera se nikad ne bi trebala donijeti ukoliko bi se dijete moglo zaštititi manje intruzivnim mjerama. Stoga se postupak određivanja najboljeg interesa djeteta treba provesti samo nakon razumnih nastojanja da se situacija riješi. Ovaj preliminarni proces se treba provesti u dvije faze:

a) Inicijalna procjena neposredne opasnosti

Kao prvi korak, službenici koji su kvalificirani za postupanje u takvim situacijama trebaju odrediti da li postoji osnovana sumnja da se dijete nalazi u neposrednoj opasnosti po svoj život ili od nanošenja tjelesnih povreda. Ako osnovana sumnja postoji, mora se donijeti odluka da se dijete odmah izmjesti iz porodice i da se osigura privremeno staranje o djetetu. Potrebno je provesti istu procjenu kada su susjedi, građani iz iste zajednice ili druge osobe dijete već izmjestili iz njegove porodice kao hitnu mjeru. Ako su druge osobe već iznašle privremene mjere staranja, potrebno je procijeniti da li su one odgovaračuje za dijete.

Odluku da se dijete izmjesti iz porodice ili da se dijete ne vrati mora potvrditi službenik koji nadzire postupak određivanja najboljeg interesa djeteta (ili u njegovom odsustvu, drugi službenik UNHCR-a na poziciji višeg ranga) prije preduzimanja mjere hitnog odvajanja ili u suprotnom, najkasnije u roku od 48 sati. Odlukom se također mora odrediti i maksimalno trajanje odvojenosti djeteta od njegovih roditelja dok se ne provede postupak određivanja najboljeg interesa djeteta i ona bi trebala biti što kraća. Svi razlozi za donošenje odluke i vremenski rokovi moraju biti evidentirani u pisanoj formi i pohranjeni u dosije djeteta. Službenik koji nadzire postupak određivanja najboljeg interesa djeteta treba sa odlukom upoznati nadležne domaće institucije.

Ako je dijete izmješteno iz porodice i nije vraćeno, potrebno je roditelje upoznati sa postupcima koji će biti provedeni. Također je potrebno procijeniti da li je upoznavanje roditelja sa mjestom na kojem je dijete zbrinuto u ovoj fazi u najboljem interesu djeteta i potrebno je dogovoriti obilazak djeteta, ukoliko je on siguran po dijete i ako odgovara datoj situaciju.

b) Pružanje podrške porodici

Bez obzira da li dijete ostaje sa svojim roditeljima ili ne, potrebno je roditeljima pružiti podršku kako bi im se pomoglo da preuzmu svoje roditeljske dužnosti i da povrate ili osnaže sposobnost porodice da se stara o djetetu. Ovakav vid podrške porodici pružaju službenici koji su stručni u oblasti zaštite dobiti i prava djeteta i on se odmah mora početi pružati.

Preporučuje se da rad sa porodicom bude ozvaničen pisanim sporazumom. Ako su roditelji nepismeni, potrebno im je tekst sporazuma objasniti. U spora-

zumu je potrebno navesti sve dužnosti i obaveze roditelja u pogledu staranja o djetetu, kao i rokove za izvršenje dužnosti i obaveza. Ako roditelji pristanu da izvrše sve svoje dužnosti prema sporazumu, sve strane potpisuju sporazum.

Nakon toga UNHCR i/ili njegovi partneri prate poštivanje sporazuma i osiguravaju dalje postupanje. Naprimjer, ako prema odredbama sporazuma roditelji moraju svako jutro dijete odvesti u školu, neophodno je da nastavnik ili drugi zaposleni u školi obavještava relevantnu instituciju da li roditelji obavljaju tu tužnost, da li dijete dolazi u školu samo ili nikako ne dolazi.

Ako se sporazum dosljedno provodi i ako dijete nije više u opasnosti, tada nema potrebe da UNHCR razmatra odvajanje djeteta od njegovih roditelja, te stoga nema potrebe ni za pokretanjem postupka određivanja najboljeg interesa djeteta. Međutim, ako se sporazum ne provodi ili ako roditelji nisu saglasni s njegovim odredbama, a dijete je i dalje izloženo, ili će vjerovatno biti izloženo, teškim oblicima zlostavljanja i zanemarivanja, neophodno je provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta u skladu sa ovim Smjernicama.

3.3 Razdvajanje roditelja

Druga situacija koja zahtijeva pokretanje postupka za određivanje najboljeg interesa djeteta zavisi od stvarnog ili potencijalnog razdvajanja roditelja i potrebe za određivanjem roditelja sa kojim dijete treba ostati. U ovim slučajevima, postupak određivanja najboljeg interesa djeteta koji provodi UNHCR treba biti ograničen na situacije u kojima nadležne institucije nisu voljne, ili nisu u mogućnosti, pokrenuti takav postupak.

Niže navedeni primjeri ilustriraju moguće situacije koje zahtijevaju pokretanje postupka određivanja najboljeg interesa djeteta:

- Roditelji su se razdvojili i napustili svoje dijete.
- Roditelji su se razdvojili i oba roditelja žele zadržati roditeljsko staranje nad djetetom.
- Roditelji se ne slažu oko toga s kojim roditeljem dijete treba biti predloženo za preseljenje u treću zemlju, u slučajevima u kojima će roditelji biti odvojeno predloženi za preseljene, kao što je to slučaj u poligamnim porodicama ili kada se samo jedan roditelj predlaže za preseljene u treću zemlju. Što

se tiče poligamnih brakova, većina zemalja koje nude preseljenje prihvata samo jednog supružnika, u skladu sa domaćim zakonom koji zabranjuje poligamiju. S obzirom da bi to moglo dovesti do odvajanja djece drugog supružnika od oca, potrebno je provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta kako bi se podržalo zagovaranje prava djeteta da ostane sa oba roditelja.³

- Na kraju, neophodno je provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta u takvim izuzetnim situacijama u kojima roditelji prihvataju rješenje za dijete nakon njihovog razdvajanja, ali u kojima UNHCR ima osnovanu sumnju da izbor roditelja izlaže, ili će vjerovatno izložiti, dijete teškim posljedicama. Postupak određivanja najboljeg interesa djeteta je neophodan u svim slučajevima u kojima je preseljene jednog roditelja utemeljeno na potrebi za zaštitom od rizika koji dolazi iz same porodice (naprimjer, nasilje u porodice).

3.4 Provođenje postupka određivanja najboljeg interesa djeteta u slučaju odvajanja djeteta od njegovih roditelja

Postupak utvrđivanja najboljeg interesa djeteta se mora provesti odmah po identifikaciji rizika koji zahtijeva zaštitu djeteta i kada nije moguće riješiti rizik putem drugih intervencija, kao što je zaključivanje sporazuma sa roditeljima. Postupak određivanja najboljeg interesa djeteta treba provesti u cijelosti, a konačnu odluku treba provesti što je prije moguće.

S obzirom na značaj odluke o najboljem interesu djeteta, posebno je značajna potreba za profesionalnom prosudbom i mora se maksimalno voditi računa da službenici koji vode postupak određivanja najboljeg interesa djeteta posjeduju potrebne vještine i stručnost. UNHCR-u se savjetuje da pronađe profesionalnu stručnost među svojim partnerima kada njegovi službenici ne posjeduju potrebnu stručnost. UNHCR treba u postupak koji vodi radi utvrđivanja najboljeg interesa djeteta uključiti odgovorne državne ili lokalne organe.

Kao što je navedeno u gornjem tekstu, odvajanje djeteta od roditelja zbog teškog zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta treba biti zadnja mjera koja se razmatra samo ukoliko ne postoje blaže mjere zaštite djeteta i trajanje takve mjere treba biti što kraće. U odluci koja je donesena u postupku određivanja najboljeg interesa djeteta mora biti naveden vremenski period u kojem je odvajanje djeteta od roditelja neophodno i, ukoliko postoji mogućnost spajanja

djeteta sa njegovim roditelja, rok za preispitivanje odluke.

U svakom postupku određivanja najboljeg interesa djeteta u slučaju odvajanja djeteta od roditelja protiv volje roditelja mora se odrediti mogućnost pristupa roditelja djetetu, kao i učestalost i vrsta kontakta.

3.5 Starateljska prava

Od UNHCR-a je njegov Izvršni komitet tražio da u sklopu svog mandata pružanja međunarodne zaštite preduzme mjere u pravcu preseljenja žena i djece izloženih riziku i da omogući brz odlazak žena izloženih riziku i osoba ovisnih o njima.⁴ U ovom kontekstu se vjerovatno javljaju kompleksna pitanja ostvarivanja starateljskih prava.

Odvajanje djeteta od njegovih roditelja protiv volje roditelja je u nadležnosti države (član 9. Konvencije o pravima djeteta). Prema Konvenciji o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i saradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, sastavljenoj u Hagu 19. oktobra 1996. godine, kada se radi o izbjeglicama, za to su nadležne institucije države na čijoj se teritoriji dijete nalazi. (član 6.).

Preseljenje djeteta u treću zemlju bez pristanka njegovih roditelja ili druge osobe, institucije ili tijela koje je nosilac starateljskog prava može, pod određenim okolnostima, predstavljati međunarodnu otmicu djeteta. Prema članu 3.(1) Konvencije o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djece, odvođenje djeteta smatra se nezakonitim ako „(a) predstavlja povredu starateljskih prava dodijeljenih određenoj osobi [...] po zakonu države u kojoj je dijete imalo uobičajeno mjesto boravka neposredno prije odvođenja ili zadržavanja; i (b) ako su se u vrijeme odvođenja ili zadržavanja ta prava ostvarivala zajednički ili samostalno ili bi se ostvarivala da nije došlo do odvođenja ili zadržavanja.“

Iz navedenog slijedi da preseljenje djeteta bez pristanka osobe, institucije ili drugog tijela koje je nosilac starateljskih prava ne predstavlja otmicu djeteta ako se starateljska prava nisu ostvarivala. Zavisno od okolnosti, to se može dogoditi ako relevantna osoba ili tijelo nije, bez bilo kakvog razloga, ostvarivalo kontakt sa djetetom ili starateljem djeteta duži vremenski period.

U takvim slučajevima u kojima starateljska prava ostvaruju oba roditelja, UNHCR mora preduzeti sve razumne mjere da pojašni starateljska prava prije

nego što omogućiti preseljenje djeteta izbjeglice bez jednog od njegovih roditelja. U takvim slučajevima u kojima UNHCR, izvršavajući svoje funkcije međunarodne zaštite izbjeglica, zaključiti na osnovu sveobuhvatne analize da je preseljenje jednog roditelja jedino ili najadekvatnije rješenje kojim se sprečava dalja izloženost tog roditelja ozbiljnom riziku po njegovu zaštitu, UNHCR treba preduzeti sljedeće mjere predostrožnosti u pogledu djeteta:

- Pribaviti od roditelja koji ne putuje sa djetetom pisanu saglasnost sa odlaskom djeteta radi preseljenja u treću zemlju, koju taj roditelj daje na osnovu prethodno dobivenih informacija.
- Ako je roditelj odsutan ili ako odbija dati saglasnost, provjeriti da li postoje odluke o starateljstvu nad djetetom i ako postoje, pribaviti ih, osim ako bi kontaktiranje institucija u zemlji porijekla dovelo u opasnost ličnu sigurnost djeteta ili njegovih roditelja.
- Ako ne postoje odluke o starateljstvu nad djetetom – ili ako postoje, ali je jasno da nisu utemeljene na međunarodnim standardima o najboljim interesima djeteta – od nadležnih institucija u zemlji azila je potrebno zahtijevati da imenuju staratelja prije odlaska djeteta. UNHCR može, kada je to neophodno, podržati izgradnju kapaciteta nadležnih institucija u zemlji azila, eventualno i kroz uvođenje posebnog postupka postavljanja staratelja u hitnim situacijama.
- Ako nadležne domaće institucije ne pojasne starateljska prava, kao i u slučajevima u kojima je jedan roditelj u postupku preseljenja, a spor oko starateljstva je još uvijek neriješen (zbog toga što nadležne institucije ili ne postoje ili su nepristupačne ili zbog nemogućnosti pribavljanja zvaničnih dokumenata iz zemlje porijekla), UNHCR treba pokrenuti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta kako bi utvrdio da li je preseljenje djeteta sa jednim roditeljem u najboljem interesu djeteta.⁵ Potrebna je uložiti sva razumna nastojanja da se u postupak određivanja najboljeg interesa djeteta uključe predstavnici zemlje azila kako bi postupak imao najjači mogući legitimitet.
- Kada pitanja starateljstva ostaju neriješena, potrebno je savjetovati roditelja s kojim se dijete preseljava da po dolasku u zemlju preseljenja pokrene postupak za sticanje punih starateljskih prava. Osim toga, potrebno je uputiti zvaničan zahtjev zemlji preseljenja da donese odluku o starateljskim

pravima što je prije moguće nakon preseljenja djeteta, na osnovu člana 25. Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine (administrativna pomoć). Takvom odlukom je također potrebno i regulirati prava pristupa.

- Kad god je moguće, dijete ili njegov staratelj treba biti u posjedu primjerka izjave o saglasnosti, rješenja o postavljanju staratelja ili drugih relevantnih dokumenata o vršenju starateljskog prava. Ovi dokumenti mogu biti od pomoći u postupku određivanja staratelja u zemlji povratka ili preseljenja.



3

Postupak određivanja najboljeg interesa djeteta i donošenje odluke

U zadnjem poglavlju su date konkretne smjernice vezane za postupak određivanja najboljeg interesa djeteta i odlučivanje, to jeste:

- Procesne garancije i standardi;
- Osobe uključene u proces i njihove uloge;
- Način prikupljanja i provjere informacija;
- Balansiranje svih relevantnih faktora da bi se odredio najbolji interes djeteta;
- Informiranje djeteta;
- Evidentiranje i preispitivanje odluka.

1. Uspostavljanje postupka za određivanje najboljeg interesa djeteta

1.1 Procesne garancije

Radi integriteta postupka određivanja najboljeg interesa djeteta, bitno je poštivati osnovne procesne garancije u skladu sa preporukama iz ovih Smjernica: adekvatno učešće djeteta; uključivanje osoba koje su stručne u raznim oblastima; i sistematično dokumentovanje svakog koraka postupka.

U ovom kontekstu su od posebnog značaja prikupljanje i analiza sveobuhvatnih informacija o djetetu i sredini u kojoj se dijete nalazi. Cijeli proces trebaju voditi osobe sa iskustvom u zaštiti, uslugama koje se pružaju u zajednici ili dječijoj zaštiti, što je osnova za donošenje odluke od strane multidisciplinarnе komisije za određivanje najboljeg interesa djeteta. Grafički prikazi ključnih elemenata postupka određivanja najboljeg interesa djeteta u svakoj od tri situacije opisane u Poglavlju 2 se nalaze u dodacima. Kontrolna lista (Dodatak 9) daje pregled faktora koji se trebaju uzeti u razmatranje prilikom određivanja najboljeg interesa djeteta. Korištenjem kontrolne liste će se olakšati i prikupljanje informacija i proces odlučivanja.

Službenici sa odgovarajućim kvalifikacijama i stručnošću u raznim sektorima trebaju biti uključeni u proces određivanja najboljeg interesa djeteta. Budući da takvi profili stručnosti možda ne postoje u UNHCR-u, preporučuje se uključivanje partnera sa kapacitetima zaštite djeteta i stručnošću u procesu određivanja najboljeg interesa djeteta, prikupljanje i analizu potrebnih informacija i u odlučivanje.

Da bi se osigurali integritet i kvalitet postupka određivanja najboljeg interesa djeteta:

- Svi službenici uključeni u postupak moraju potpisati UNHCR-ov Kodeks ponašanja ili slučan dokument organizacije ili drugog subjekta za koji rade, kao i izjavu o čuvanju tajnosti podataka (vidi Dodatak V); UNHCR zadržava potpisane originalne primjerke;
- Ne smiju biti uključeni i postupak određivanja najboljeg interesa djeteta ukoliko su u sukobu interesa, naprimjer, u postupak u kojem se pojavljuju njihovi prijatelji ili rodbina; i

- Trebaju proći kroz obuku iz ovih Smjernica, Kodeksa ponašanja i drugih relevantnih pitanja.

1.2 Uspostavljanje standardnih operativnih procedura (SOP)

Da bi se osigurala pravičnost, transparentnost i efikasnost procesa određivanja najboljeg interesa djeteta, potrebno je donijeti standardne operativne procedure (SOP) ureda. Kad god je moguće, one trebaju biti bazirane na postojećim standardnim operativnim procedurama, uz dodavanje relevantnih dijelova o procesu određivanja najboljeg interesa djeteta, u skladu sa ovim Smjericama. Takve procedure trebaju biti izrađene u saradnji sa partnerima i potrebno je uzeti u obzir kontekst date države i operativnu realnost.

Procedure za postupak određivanja najboljeg interesa djeteta ne smiju biti izolirani dokument, nego dio sveobuhvatnog sistema dječije zaštite, kao što je objašnjeno u Poglavlju 1. Također trebaju biti povezane sa standardnim operativnim procedurama za sprečavanje i odgovor na seksualno i rodno zasnovano nasilje.

Kada postoje ključni elementi zaštite djece bez pratnje i djece odvojene od roditelja, određivanje najboljih interesa djeteta će biti lakše i brže. Takvi elementi obuhvataju registraciju svake osobe, dokumentaciju, određivanje izbjegličkog statusa, traganje za članovima porodice, kao i praćenje, izvještavanje i mehanizme upućivanja. Prikupljanje informacija potrebnih za postupak određivanja najboljeg interesa djeteta će stoga zahtijevati manje vremena i resursa.

Iako je postupak određivanja najboljeg interesa djeteta kojeg vodi UNHCR obično ograničen na djecu i maloljetnike, u nekim operacijama mlađa punoljetna lica žive skupa u grupama sa djecom bez pratnje i prolaze kroz istovjetno iskustvo bijega iz određene situacije. U tom slučaju, terenski uredi UNHCR-a mogu odlučiti da prošire postupak određivanja najboljeg interesa djeteta na mlađe punoljetnike dobi do 21 godine, ukoliko to iziskuju njihove potrebe za zaštitom ili potreba za lakšim pronalaskom trajnog rješenja.

1.3 Imenovanje službenika koji će nadzirati postupak određivanja najboljeg interesa djeteta

Vrlo je bitno da terenski ured koji radi sa djecom za koju je potrebno provesti postupak određivanja njihovog najboljeg interesa odredi službenika koji će

biti odgovoran za pokretanje procesa određivanja najboljeg interesa djeteta i nadzor nad tim procesom. Takvog službenika treba odrediti šef ureda među službenicima koji su stručni u oblasti zaštite djeteta od nasilja, iskorištavanja, zlostavljanja i zanemarivanja ili u oblasti zaštite dobrobiti i prava djeteta ili barem u oblasti usluga u zajednici ili zaštite. Službenik koji nadzire postupak određivanja najboljeg interesa djeteta ima u osnovi sljedeće dužnosti (vidi i kontrolnu listu u Dodatku 8):

- uspostaviti i pratiti proces određivanja najboljeg interesa djeteta, kao i formiranje komisije za određivanja najboljeg interesa djeteta i imenovanje službenika ili partnerskih organizacija koje će prikupljati informacije;
- izraditi ili dopuniti postojeće standardne operativne procedure;
- održati obuku i održavati integritet i povjerljivost procesa određivanja najboljeg interesa djeteta, pritom vodeći računa da su Kodeks ponašanja i izjavu o čuvanju tajnosti podataka potpisale sve osobe uključene u postupak određivanja najboljeg interesa djeteta;
- održavati dijalog sa nadležnim lokalnim i državnim institucijama, periodično ih obavještavajući ukoliko nisu direktno uključeni u postupak određivanja najboljeg interesa djeteta;
- zavisno od konteksta, pregledati analizu određivanja najboljeg interesa djeteta i preporuke koje će se dostaviti komisiji za određivanje najboljeg interesa djeteta;
- formirati i održavati komunikaciju za komisijom za određivanje najboljeg interesa djeteta i pratiti dešavanja nakon donošenja odluke o najboljem interesu djeteta;
- voditi računa o ispravnom dokumentovanju postupka određivanja najboljeg interesa djeteta;
- ponovo pokrenuti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta u situacijama pobrojanim u Dijelu 6 („Ponovno razmatranje odluke o najboljem interesu djeteta“);
- zavisno od operativnog konteksta, odabrati način pravičnog određivanja

slučajeva u kojima je prioritetno potrebno provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta.

Prilikom određivanja prioritetnih slučajeva, potrebno je uzeti u obzir postojanje neposrednih rizika po zaštitu određenih grupa djece, sva ozbiljna zdravstvena pitanja, dob djeteta i mogućnosti pronalaska trajnog rješenja. Mlađoj djeci je generalno potrebno dati prioritet. Međutim, u određenim situacijama, kada su mogućnosti preseljenja u sigurne treće zemlje na raspolaganju samo za djecu i maloljetnike, možda je bolje dati prioritet maloljetnicima koji će uskoro postati punoljetni kako bi i dalje imali ovu opciju na raspolaganju i uživali podršku koja im je pružena po dolasku u zemlju preseljenja. U drugim situacijama, posebne grupe djece bez pratnje i djece odvojene od roditelja (npr. djevojčice, djeca određene dobi, djeca koja vode domaćinstvo ili djeca sa invaliditetom) mogu se suočiti sa povećanim rizicima od zlostavljanja kroz trgovinu djecom, seksualno iskorištavanje, ropstvo ili služenje, te im je zbog toga potrebno dati prioritet.

U manjim operacijama u kojima se postupa sa djecom bez pratnje ili djecom odvojenom od roditelja tek sporadično, pri čemu ni UNHCR ni njegovi partneri nemaju kapacitete za pokretanje kompletnog postupka određivanja najboljeg interesa djeteta, podršku je potrebno tražiti od službenika koji nadzire postupak određivanja najboljeg interesa djeteta u odgovarajućem regionalnom uredu. U takvim situacijama se mogu koristiti mehanizmi, kao i komisija za određivanje najboljeg interesa djeteta, koji su uspostavljeni u regionalnom uredu, pod uvjetom da članovi komisije posjeduju neophodno znanje za postupanje u slučajevima djece koja se nalaze u drugoj zemlji.

Velike operacije koje uključuju nekoliko terenskih ureda koji vode postupke određivanja najboljeg interesa djeteta mogu uspostaviti koordinatore postupaka određivanja najboljeg interesa djeteta pri podružnici ili regionalnom uredu da bi se osigurala konsistentnost među postupcima koji se vode na različitim lokacijama i kontinuirana podrška i koordinacija procesa određivanja najboljeg interesa djeteta. Uloga koordinatora postupaka za određivanje najboljeg interesa djeteta je posebno važna u zemlji u kojoj je odlučeno da se formira jedna komisija za određivanje najboljeg interesa djeteta na državnom nivou, umjesto više komisija pri terenskim uredima. U tom slučaju su dužnosti koordinatora postupaka određivanja najboljeg interesa djeteta slični dužnostima službenika koji nadzire postupak određivanja najboljeg interesa djeteta.

1.4 Dodjela nadležnosti za prikupljanje informacija

Službenik UNHCR-a za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta će povjeriti dužnost prikupljanja svih informacija potrebnih za proces određivanja najboljeg interesa djeteta jednom ili više službenika za zaštitu dobrobiti i prava djeteta (npr. među službenicima za zaštitu ili usluge u zajednici) ili će, po mogućnosti, ta dužnost biti prenijeta na partnersku agenciju. Pojam „službenik za zaštitu dobrobiti i prava djeteta“ se u ovim Smjernicama koristi za službenika koji je nadležan za konkretne aktivnosti u okviru procesa određivanja najboljeg interesa djeteta i ne odnosi se na konkretnu dužnost ili radno mjesto.

Službenik za zaštitu dobrobiti i prava djeteta mora biti stručan u oblasti zaštite djece, pružanja usluga u zajednici ili dobrobiti djeteta. Ako službenik te stručnosti ne postoji i nije ga moguće kooptirati, terenski uredi trebaju izgraditi takav kapacitet kroz angažiranje lokalnog osoblja koje možda nema kvalifikacije potrebne za rad u oblasti zaštite dobrobiti i prava djeteta, ali nakon uspješno završene adekvatne obuke, ono će moći raditi pod direktnim usmjeravanjem i nadzorom službenika za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta.

Iz razloga samostalnosti u radu, preporučuje se da službenik za zaštitu dobrobiti i prava djeteta ne bude izabran iz zajednice izbjeglica, iako treba biti upoznat sa tom zajednicom i direktno s njom raditi.

Potrebno je uložiti sva razumna nastojanja da se osigura da ženske osobe vode razgovor i prevode za djevojčice, osim ukoliko samo dijete ne zahtijeva suprotno.

Relevantne smjernice za prikupljanje informacija potrebnih za proces određivanja najboljeg interesa djeteta su date u Dijelu 3 („Balansiranje konkurentnih prava prilikom odlučivanja“) u daljem tekstu. One obuhvataju pregled postojećih informacija, razgovor sa djetetom, sa osobama koje vrše roditeljska prava (kada su prisutne) i sa drugim osobama bliskim djetetu. Službenik za zaštitu dobrobiti i prava djeteta također treba analizirati prikupljene informacije i izraditi preporuke za odluke (vidi također kontrolnu listu u Dodatku 7).

Stručnost koju službenik za zaštitu dobrobiti i prava djeteta treba posjedovati obuhvata:

- *Poznavanje tehnike vođenja razgovora sa djecom različite dobi;*
- *Sposobnost procjenjivanja dobi i zrelosti;*
- *Razumijevanje prava djeteta;*
- *Rodnu osjetljivost;*
- *Poznavanje načina na koji kulturološki, vjerski i socio-ekonomski faktori mogu uticati na ponašanje djeteta i način djetetovog shvatanja;*
- *Stručnost u psihosocijalnom savjetovanju, uključujući i razumijevanje psihičkog i fizičkog razvoja djece, sposobnost prepoznavanja znakova tjeskobe.*



1.5 Formiranje komisije za određivanje najboljeg interesa djeteta

Ova komisija razmatra preporuke službenika za zaštitu dobrobiti i prava djeteta, nakon što ih je pregledao službenik za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta, kako bi ocijenila sve opcije koje su na raspolaganju i odlučila koja je opcija u najboljem interesu djeteta.

Formiranje komisije je u nadležnosti službenika za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta. Komisija treba biti multidisciplinarna, rodno izbalansirana i sastoji se od 3 do 5 osoba koje posjeduju stručnost u oblasti razvoja i zaštite djeteta. Od članova se očekuje da u komisiji djeluju kao samostalni stručnjaci. Kao što je navedeno u prethodnom dijelu, ako se postupci određivanja najboljeg interesa djeteta provode na nekoliko lokacija unutar zone operacije UNHCR-a, možda postoji mogućnost, zavisno od konteksta, da se formiraju lokalne komisije u svakom području terenskog ureda ili jedna središnja komisija pri podružnici kojoj će biti upućeni svi slučajevi.

Kad god je to moguće, komisija za određivanja najboljeg interesa djeteta treba biti formirana u saradnji sa državnim ili lokalnim organima za zaštitu dobrobiti i prava djeteta koji trebaju preduzeti aktivnu ulogu u procesu odlučivan-

ja. Međunarodne i/ili domaće organizacije i nevladine organizacije za zaštitu prava djeteta, koje su upoznate sa populacijom o kojoj stara UNHCR, trebaju također biti pozvane da sudjeluju u radu komisije za određivanja najboljeg interesa djeteta. Organizacije koje su u sukobu interesa, kao što su organizacije uključene u konkretne aspekte staranja o djeci i izdržavanja djece ili u proces preseljenja u ime UNHCR-a, ne bi smjele imati većinu u komisiji. Da bi se bolje razumjela zajednica, potrebno je razmisliti o pozivanju iskusnog pripadnika zajednice u komisiju, pod uvjetom da postoje adekvatne garancije očuvanja integriteta i povjerljivosti procesa i njegove lične sigurnosti. Iako UNHCR treba biti zastupljen u komisiji, službenik koji je nadležan za nadzor nad radom komisije ne bi smio imati pravo glasa.

Rad komisije bi trebao biti uređen standardnim operativnim procedurama svake operacije. Odluke se trebaju donositi većinom ili kvalificiranom većinom glasova, zavisno od sastava komisije. Odluke prema kojima je preseljenje najadekvatnije rješenje mora potvrditi UNHCR. U Dijelu 3 („Balansiranje konkurentnih prava prilikom odlučivanja“) u daljem tekstu date su smjernice za balansiranje svih relevantnih faktora kako bi se odredio najbolji interes djeteta u svakom slučaju posebno. Dodatak 9 sadrži kontrolnu listu faktora koje je potrebno uzeti u obzir prilikom odlučivanja.

Rasprave članova komisije moraju biti evidentirane u dijelu 3 izvještaja o postupku određivanja najboljeg interesa djeteta (vidi Dodatak 6). Važno je evidentirati da li je odluka donesena većinom glasova ili jednoglasno, kao i sve razloge za odluku. Ako je bilo koja informacija odbijena (npr. zbog nedostatka vjerodostojnosti), to se mora navesti na obrascu izvještaja o postupku određivanja najboljeg interesa djeteta.

Komisija za određivanja najboljeg interesa djeteta mora također utvrditi i evidentirati na obrascu izvještaja o postupku određivanja najboljeg interesa djeteta da li postoje informacije sa kojima dijete ne smije biti upoznato, ukoliko se smatra da je to u najboljem interesu djeteta.

Komisija treba posjedovati solidno znanje i iskustvo u sljedećem:

- *Prava djeteta i domaći pravni kontekst;*
- *Međunarodno izbjegličko pravo, politike iznalaženja trajnih rješenja za izbjeglice i iskustvo u radu sa izbjeglicama;*
- *Praktične implikacije raznih faza razvoja djece i adolescenata i njihova psihosocijalna dobrobit;*
- *Posebni rizici po zaštitu, kao što su trgovina djecom, vrbovanje, seksualno i rodno zasnovano nasilje;*
- *Procesni aspekti postupka određivanja najboljeg interesa djeteta;*
- *Zajednica, uključujući i tradicionalne prakse staranja o djeci.*



1.6 Rad sa prevodiocima i starateljima

Osobe koje **rade kao prevodioci** u procesu određivanja najboljeg interesa djeteta trebaju proći kroz posebnu obuku¹⁷. Osim njihovih jezičkih vještina, prevodioci trebaju biti svjesni nepristrasnosti svoje uloge, poštivati načelo povjerljivosti i posjedovati sposobnost pokazivanja senzitiviteta prema rodu, dobi i kulturološkim pitanjima.

Precizna uloga i način **postavljanja staratelja** razlikuje se od zemlje do zemlje. Iako staratelj treba uvijek biti konsultovan prilikom prikupljanja relevantnih informacija, uloga staratelja u procesu određivanja najboljeg interesa djeteta varira o njihovoj funkciji. Staratelji koje su nadležni organi imenovali da zastupaju dijete u toku sudskog postupka trebaju biti pozvani na sjednice komisije. S druge strane, kada se „starateljstvo“ odnosi na punoljetne osobe koje su preuzele ulogu staranja o djetetu (npr. hraniteljski roditelji), takve osobe se ne trebaju pozivati na sjednice komisije.

1.7 Pojednostavljeni postupci u posebnim situacijama

Pojednostavljeni postupak određivanja najboljeg interesa djeteta se može

primijeniti prilikom odlučivanja o trajnom rješenju ili privremenom staranju u izuzetnim situacijama, kada postoje jasne indikacije o najboljem interesu djeteta ili grupe djece koja imaju iste karakteristike (npr. etnička pripadnost, područje porijekla ili se na njih primjenjuju slični modeli staranja). Pod takvim okolnostima se mogu koristiti mehanizam identifikacije pojačanog rizika⁷ ili kontrolne liste operacije za određivanje djece za koju je potrebno provesti kompletan postupak određivanja najboljeg interesa djeteta i djece za koju odgovara pojednostavljeni postupak.

Pojednostavljeni postupak određivanja najboljeg interesa djeteta treba biti ograničen na sljedeće situacije:

- Prije spajanja porodice;
- U hitnim slučajevima iz zdravstvenih razloga ili razloga zaštite koji zahtijevaju neodložno odlučivanje o preseljenju;
- U slučaju iznenadnog kretanja velikog broja djece bez pratnje i djece odvojene od roditelja u kratkom vremenskom periodu, kada je iz praktičnih razloga ograničen kapacitet UNHCR-a ili partnera za provođenje kompletnog postupka određivanja najboljeg interesa djeteta. To, naprimjer, može biti slučaj u dobrovoljnoj repatrijaciji velikog broja osoba kada je potrebno preispitati prethodne odluke o najboljem interesu djeteta ili kada zbog kratkog trajanja raseljništva nije ranije proveden postupak određivanja najboljeg interesa djeteta radi iznalaženja trajnog rješenja.

Ključne garancije procesa određivanja najboljeg interesa djeteta moraju se ispoštovati i u pojednostavljenom postupku određivanja najboljeg interesa djeteta: sa svakim djetetom se treba obaviti razgovor i moraju se prikupiti sve informacije; u proces određivanja najboljeg interesa djeteta treba biti uključeno više od jedne osobe; svaki slučaj se treba propisno dokumentovati. Međutim, odlučivanje može biti pojednostavljeno kroz:

- Smanjenje ili prilagođavanje broja članova komisije; ili
- Zamjenu komisije službenikom za preispitivanje koji posjeduje stručnost u oblasti zaštite djeteta.

Pojednostavljeni postupak određivanja najboljeg interesa djeteta trebaju pratiti i druge garancije zaštite da bi se minimizirali rizici po dijete. One mogu

obuhvatiti diskusije sa djecom u fokus grupama kako bi se identificirali svi rizici po zaštitu, detaljnije praćenje po dolasku u zemlju povratka ili preseljenja, praćenju tokom putovanja, konačno potvrđivanje odluke o najboljem interesu djeteta na dan polaska, praćenje i preispitivanje primjene mjere staranja o djetetu u zemlji povratka ili preseljenja.

2. Prikupljanje informacija

S obzirom da postupak određivanja najboljeg interesa djeteta zahtijeva jasno i sveobuhvatno razumijevanje samog djeteta, vrlo je važno otkriti što više informacija o djetetovim potrebama, emocionalnim vezama, sposobnostima, interesovanjima i također o sposobnostima odraslih koji su spremni starati se o djetetu. Proces treba biti usmjeren na dijete, treba biti rodno osjetljiv i garantirati učešće djeteta te imati dalekovidan pristup.

Zapažanja trebaju biti zasnovana na činjenicama i vjerodostojnim informacijama, s obzirom da ona određuju ishod postupka određivanja najboljeg interesa djeteta. Ako su informacije polovne ili kontradiktorne (naprimjer, zbog nemogućnosti pristupa zemlji porijekla, nesigurnosti lokacija koje su uzete u razmatranje ili zbog nemogućnosti pristupa povjerljivim informacijama), službenici koji donose odluku moraju postići razumnu ravnotežu između potrebe za brzim donošenjem odluke o najboljem interesu djeteta i potrebe da odluka bude utemeljena na sveobuhvatnim informacijama, što trebaju osigurati prilikom odlučivanja.

Održavanje povjerljivosti je također bitno. Dijete možda nije svjesno da se nalazi u hraniteljskoj porodici, dok hraniteljska porodica može s razlogom zahtijevati da se ta informacija ne otkrije djetetu ili zajednici. Službenici koji vode postupak određivanja najboljeg interesa djeteta trebaju poštivati takav zahtjev s obzirom da bi otkrivanje takve informacije moglo dovesti do diskriminacije djeteta ili bi na drugi način moglo biti štetno njegovim najboljim interesima.

Informacije koje prikupi službenik za zaštitu dobrobiti i prava djeteta moraju obuhvatiti:

- Provjeru postojećih dokumenata koji pružaju informacije o djetetu;
- Razgovore sa djetetom i opservacije prema potrebi;
- Razgovore sa osobama iz djetetove blizine, uključujući i osobe koje se staraju o djetetu, članove proširene porodice i sestre i braću, prijatelje, susjede, nastavnike, vođe u zajednici, radnike i staratelja;
- Informacije o uvjetima na geografskim lokacijama koje se razmatraju; i
- Mišljenja stručnjaka, kada to odgovara.

Službenik za zaštitu dobrobiti i prava djeteta treba dostaviti komisiji dosije

djeteta, po mogućnosti u štampanoj verziji (s obzirom da se time ograničava rizik od dalje distribucije). Dosije treba sadržavati obrazac za registraciju, sažet prikaz historijata djeteta, raspoložive opcije i vjerovatan uticaj na dijete, kao i preporuke na osnovu analize svih relevantnih faktora. Dosije također treba odražavati sva dokumentovana mišljenja i stajališta, kao i sve relevantne informacije koje su prikupljene u toku postupka. Kada se radi o donošenju odluke o odvajanju djeteta od roditelja, mišljenja oba roditelja također trebaju biti predočena komisiji. Potrebno je koristiti obrazac izvještaja o postupku određivanja najboljeg interesa djeteta (vidi Dodatak 6) kako bi se informacije predočile na sistematičan način.

2.1 Provjera postojećih informacija o djetetu

Prikupljanje informacija treba početi odmah po identifikaciji djeteta bez pratnje ili djeteta odvojenog od roditelja ili djeteta u riziku. Potrebno je otvoriti dosije djeteta. Za proces određivanja najboljeg interesa djeteta su bitne informacije prikupljene u toku procesa registracije, informacije o dobrobiti djeteta koje je prikupio UNHCR ili partneri u toku praćenja, kao i aspekti pojedinačnih postupaka određivanja izbjegličkog statusa, posebno ako takve informacije ukazuju na izloženost djeteta nasilju ili stepen zrelosti djeteta. Dosije za svako dijete otvoren na početku postupka predstavlja bitno polazište u procesu određivanja najboljeg interesa djeteta.

Provjera tih informacija je bitna da bi se izbjeglo ponavljanje razgovora sa djetetom, posebno u slučajevima u kojima je dijete bilo izloženo stresnim situacijam.

Službenik za zaštitu dobrobiti i prava djeteta mora imati slobodan pristup svim relevantnim informacijama kako bi mogao komisiji dostaviti preporuku zasnovanu na činjenicama. To podrazumijeva i pristup podacima o registraciji u posjedu UNHCR-a i sažetom prikazu zahtjeva djeteta za sticanje izbjegličkog statusa, koji se mogu dostaviti komisiji. Također treba imati slobodan pristup i relevantnim dijelovima dosijela u posjedu UNHCR-a, njegovih partnera i nevladinih organizacija, ukoliko sadrže određene informacije koje su relevantne za određivanje najboljeg interesa djeteta. Takve informacije se trebaju koristiti samo kao osnovne informacije o djetetu i ne smiju se dostavljati komisiji kako bi se ispoštovala zaštita podataka. Sa partnerima je potrebno zaključiti sporazum o razmjeni podataka i takav sporazum trebaju zaključiti partneri među sobom.

Ako službenik za zaštitu dobiti i prava djeteta smatra da su dodatne informacije iz dosijea o utvrđivanju izbjegličkog statusa ili informacije iz drugih povjerljivih izvora bitne za komisiju da bi donijela osnovanu odluku (naprimjer, antiretroviralna terapija u slučaju dobrovoljne repatrijacije u zemlju u kojoj takva terapija ne postoji), on mora tražiti savjet od službenika zaduženog za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta. Službenik za nadzor obično odobrava dostavljanje onih informacija komisiji koje su neophodne za donošenje osnovane odluke, pri čemu vodi računa o minimiziranju rizika po dijete i njegovu porodicu.

2.2 Istraživanje mišljenja djeteta

Dijete koje je u stanju formirati vlastito mišljenje ima pravo da slobodno izrazi svoje mišljenje po svim pitanjima koja se njega tiču. Stoga, mišljenje djeteta ima središnju ulogu u procesu određivanja najboljeg interesa djeteta. Važno je doznati razmišljanja, osjećanja i mišljenje djeteta da bi se pravilno ocijenio uticaj predložene mjere na dobrobit djeteta.

U ovom dijelu je opisan način na koji se djetetu pomaže da izrazi svoje mišljenje i pojašnjeno je koje se vrste informacija mogu prikupiti od djeteta. Ovaj dio treba čitati u vezi sa postojećim Smjernicama o vođenju razgovora sa djetetom i metodama prikupljanja dokaza od djeteta. Lista se nalazi u daljem tekstu ovog dijela.

a) Podrška djetetu da izrazi svoje mišljenje

Djetetu i relevantnim punoljetnim osobama, kao što su roditelji ili hraniteljska porodica, treba proces određivanja najboljeg interesa djeteta objasniti od samog početka i o njemu s njima razgovarati razgovarati. Nakon toga, oni trebaju biti redovno informirani tokom cijelog procesa. Službenik za zaštitu dobiti i prava djeteta će osigurati da sve osobe uključene u proces shvataju postupak određivanja najboljeg interesa djeteta.

Zavisno od stepena zrelosti djeteta, dijete je također potrebno informirati i o namjeri da se koriste informacije koje je dijete dalo UNHCR-u i njegovim partnerima u svrhu vođenja postupka određivanja najboljeg interesa djeteta. Potrebno je pitati dijete da li se protivi korištenju bilo koje takve informacije. Nakon što osigura da dijete razumije svrhu procesa određivanja najboljeg interesa djeteta, službenik za zaštitu dobiti i prava djeteta treba evidentirati

razloge za sve prigovore koje dijete izrazi. Ako dijete ne želi da se članovima komisije dostave informacije koje je prethodno dalo, potrebno je potražiti savjet od službenika za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta kako bi se utvrdilo da li bi otkrivanje ili neotkrivanje tih informacija komisiji za određivanja najboljeg interesa djeteta bilo u najboljem interesu djeteta.

Potrebno je zapamtiti sljedeće:

- Od djece se ne može očekivati da svoje iskustvo opišu na način na koji bi to uradile odrasle osobe. Potrebno je govoriti jednostavnim jezikom, prilagođenim dobi djeteta. Moraju se uzeti u obzir dob djeteta i faza njegovog razvoja u vrijeme dešavanja relevantnih događaja, kao i vrijeme u kojem se vodi razgovor sa djetetom. Djeca možda nisu u stanju izraziti informacije koje se odnose na kontekst, vrijeme, značaj i detalje sa preciznošću sa kojom bi takve informacije dale odrasle osobe i možda samo u ograničenoj mjeri poznaju uvjete u zemlji porijekla. Dobra komunikacija je vjerovatnija ako je službenik koji vodi razgovor svjestan da su sposobnost i kompetencije djece drugačije, a ne inferiorne sposobnostima i kompetencijama odraslih osoba.
- Da bi dijete izrazilo svoje mišljenje na smislen način, djetetu je potrebno objasniti sve opcije na način primjeren djeci.
- Mnoga djeca smatraju da im je lakše govoriti u prisustvu prijatelja ili staratelja. Međutim, ovdje je potreban oprez, s obzirom da staratelji, hraniteljski roditelji i drugi mogu imati lični interes u procesu i stoga mogu spriječiti dijete da slobodno izrazi svoje mišljenje. Odrasle osobe za koje se sumnja da zlostavljaju dijete nikada ne smiju biti prisutne tokom razgovora sa djetetom.
- Razgovor sa djetetom se treba održati u povjerljivom okruženju, primjerenom djeci. Ako je moguće, lokaciju treba izabrati dijete. Naglasak se treba staviti na opuštanje djeteta i izgradnju odnosa povjerenja. Okruženje i ton službenika koji vode razgovor sa djetetom trebaju biti što neformalniji.
- Djeci se uvijek treba omogućiti da kažu „ne“ ili da odbiju odgovoriti na pitanje. Treba im dozvoliti da se predomisle i da griješe.
- Djeca se možda neće emotivno povezati sa onim o čemu govore kao odras-

li. Djeca možda neće imati nikakvu emotivnu reakciju niti će reagirati na emotivne aluzije službenika koji vodi razgovor. Stoga, službenik treba voditi računa da ne pravi prosudbe na osnovu osjećanja djeteta u vezi sa određenim događajem ili situacijom, u poređenju sa reakcijama odraslih osoba.

- Doživljaj traume može uticati na sposobnost djeteta da prenese informacije tokom razgovora. Stoga, službenik za zaštitu dobroti i prava djeteta treba koristiti i druge metode i pristupe, kao što su posmatranje, završetak rečenice, igre i crtanje, da bi pomogao djetetu da opiše svoje traumatično iskustvo (naprimjer, bijeg, razdvajanje od porodice).
- Dužina razgovora sa djetetom treba biti prilagođena dobi, stepenu zrelosti i psihološkom stanju djeteta. Da bi se smanjio stres djeteta, preporučuju se dva ili tri kraća razgovora, umjesto jednog dugog. Najbolje je koristiti iste službenike i prevodioce, s obzirom da je djeci uvijek potrebno vrijeme da izgrade odnos. Ako dijete u bilo kojem trenutku izrazi želju za prisustvom određenih osoba, o tome je potrebno razgovarati.
- U izuzetnim slučajevima ekstremno uznemirujućih situacija za dijete, kao naprimjer, u slučaju zlostavljanja djeteta, potrebna su rješenja kojim će se osigurati neodložno savjetovanje djeteta, posebno ako postoji vjerovatnoća da će se tokom razgovora pojaviti informacije koje su za dijete uznemirujuće.

b) Vrsta informacija koje se prikupljaju od djeteta

Vrste informacija koje se mogu dobiti od djeteta zavise od više faktora, uključujući i dob i zrelost djeteta, vrstu odluke koja se treba donijeti i informacije iz drugih izvora. Evo nekoliko pitanja o kojima je potrebno razmisliti:

- Kvalitet odnosa između djeteta i osoba koje su o djetetu starale;
- Razlozi odvajanja djeteta ili uzroci naročitih rizika po zaštitu;
- Prethodna iskustva djeteta koja mogu uticati na odluku;
- Stajališta i strah djeteta u pogledu raznih opcija koje se razmatraju.

Gdje se mogu naći smjernice za vođenje razgovora sa djecom:



Working with Refugee and Immigrant Children: Issues of Culture, Law and Development (Rad sa djecom izbjeglicama i imigrantima: Pitanja kulture, zakona i razvoja) (Lutheran Immigration and Refugee Service), 1998.;

Action for the Rights of Children, Module on Working with Children (Akcija za prava djeteta, modul o radu sa djecom) (Save the Children, UNICEF, OHCHR, UNHCR), 2002;

Can you hear me? The right of young children to participate in decisions affecting them (Čujete li me? Pravo djece na sudjelovanje u odlučivanju koje se na njih odnosi) (Bernard Van Leer Foundation), 2005;

Mobility Mapping and Flow Diagrams: Tools for Family Tracing and Social Reintegration Work with Separated Children (Mapiranje mobilnosti i dijagrami: Alati za tražanje za članovima porodice i rad na društvenoj integraciji djece odvojene od roditelja) (Brigitte De

Ne postoji standardni obrazac vođenja zapisnika tokom razgovora sa djetetom. Važno je evidentirati sve informacije koje dijete pruži i zabilježiti posebno sve naredne mjere koje će se preduzeti u pogledu zaštite djeteta ili sva pitanja koja je potrebno rješavati. Potrebno je na kraju razgovora uraditi i evidentirati procjenu dobi i zrelosti djeteta.

Osnovne informacije o djetetu se trebaju unijeti u međuagencijski obrazac za registraciju za djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja (obrazac se nalazi na CD romu uz ove Smjernice). Ako je ovaj ili sličan obrazac već popunjen u toku registracije (što bi trebao biti slučaj), takve informacije je potrebno provjeriti i potvrditi.

2.3 Vođenje razgovora sa članovima porodice i drugim osobama bliskim djetetu

Relevantne informacije se trebaju prikupiti i od osoba koje su bliske djetetu s obzirom da njihovo detaljno poznavanje djeteta može biti izuzetno dragocjeno za proces određivanja najboljeg interesa djeteta. To posebno važi za roditelje (ako su prisutni), braću i sestre, hraniteljsku porodicu, kao i za starije. Potrebno je evidentirati njihovo mišljenje o onome što smatraju da je najbolji interes djeteta. Njihova uloga je posebno relevantna u slučaju mlađe ili naročito uznemirene djece od koje je moguće direktno dobiti informacije samo u ograničenoj mjeri.

Uz pomoć djeteta moguće je mapirati mrežu osoba koje su njemu bliske, kao i njihove odnose. Jedan metod je da se djetetu kaže da nacrtá osobe sa kojima je u kontaktu i koje osjeća sebi bliskim.

Prilikom razgovora sa tim osobama, službenik za zaštitu dobiti i prava djeteta mora biti oprezan i striktno voditi računa o tajnosti podataka. Informacije koje dobije od djeteta i djetetove želje nikad ne smiju biti prenijete drugim osobama, s obzirom da bi njihovo otkrivanje moglo dovesti dijete u opasnost i ugroziti odnose sa službenikom za zaštitu dobiti i prava djeteta. U slučaju sumnje na trgovinu djecom i zlostavljanje djeteta, lična sigurnost djeteta i sigurnost sredine u kojoj se nalazi će odrediti da li će se istražiti osobe koje su direktno povezane sa djetetom i način na koji će se doći do informacija o njima.

Opreznost je neophodna i u komunikaciji sa roditeljima djece izbjeglica bez pratnje ili odvojene od roditelja koji su ostali u zemlji porijekla. Kroz te kontakte se može otkriti organima u zemlji porijekla da dijete traži azil u drugoj zemlji i izložiti roditelje ili dijete opasnosti. Kada je traganje za članovima porodice uspješno, informacije koje je pružio Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK) ili druga agencija koja je tragala za članovima porodice u pogledu porodične situacije i spremnost porodice da primi dijete često su dovoljne za potrebe procesa određivanja najboljeg interesa djeteta.

U slučaju odvajanja djece od roditelja protiv volje roditelja, roditelji imaju pravo da iznesu svoje mišljenje i njihovo mišljenje mora biti posebno evidentirano i dostavljeno komisiji. Isto se odnosi i na odluke o eventualnom odvajanju djeteta od odrasle osobe u djetetovoj pratnji, prilikom odlučivanja o privremenim mjerama staranja i u slučajevima udaljavanja djeteta od hraniteljske porodice,

što zahtijeva provođenje postupka određivanja najboljeg interesa djeteta.

U daljem tekstu je navedeno nekoliko primjera informacija koje je potrebno prikupiti od osoba bliskih djetetu:

- Trajanje i kvalitet odnosa sa djetetom, uključujući, kada je to relevantno, i eventualne posljedice odvajanja po dijete;
- Lokacija i staranje o braći i sestrama;
- Mišljenja o strahu, zabrinutosti i želje djeteta (takva mišljenja moraju biti zasnovana na činjenicama sa kojima je službenik koji vodi razgovor upoznat, a ne sa onima koje su na raspolaganju službeniku za zaštitu dobrobiti djeteta);
- Oblasti u kojima eventualno postoji sukob interesa;
- Način na koji se dijete igra i interakcija sa drugom djecom i pripadnicima zajednice (u slučaju djece u hraniteljskim porodicama, interakcija sa drugom djecom u istoj porodici i sa hraniteljskim roditeljima);
- Uspjeh djeteta u školi, kao i sposobnost djeteta da ostane koncentrirano tokom nastave i da ostvari interakciju sa drugom djecom i nastavnicima;
- Informacije u vezi sa bijegom, roditeljima i situaciji u zemlji porijekla prije bijega.

2.4 Relevantne osnovne informacije

Odlukom o najboljem interesu djeteta moraju se uzeti u obzir i informacije iz vanjskih izvora do kojih se došlo kroz nezavisno istraživanje. Zavisno od okolnosti, takve informacije, prikupljene iz javnih ili internih izvora, mogu obuhvatiti:

- Bezbjedonosnu situaciju na raznim geografskim lokacijama i rizike po ličnu sigurnost djeteta (uključujući i eventualne potrebe za međunarodnom zaštitom, izloženost seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju, kao i štetne tradicionalne prakse) i moguć uticaj bezbjedonosne situacije na dijete;
- Diskriminaciju djevojčica, posebno onih koje su bez pratnje ili su odvojene od roditelja na raznim geografskim lokacijama;
- Mogućnost osiguranja kontinuiteta u odgoju djeteta i održavanja veze sa djetetovim etničkim, vjerskim, kulturološkim i jezičkim porijeklom;
- Raspoloživost i kvalitet zdravstvenih usluga na raznim lokacijama, sa posebnom pažnjom na posebne zdravstvene i psihosocijalne potrebe djeteta, kao što su potrebe prouzrokovane invaliditetom, HIV-om/AIDS-

om, nasiljem u porodici, drugim oblicima seksualnog i rodno zasnovanog nasilja;

- Raspoloživost i kvalitet obrazovnih usluga na raznim lokacijama, ne samo u smislu raspoloživih objekata, nego i u smislu kvaliteta obrazovanja i sigurnosti školske sredine za dijete i kako takve usluge pripremaju dijete za smislen život u društvu;
- Običajne stavove i podršku zajednice djeci generalno, posebno djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja, prije bijega kao i u egzilu, te raspoložive resurse za takvu podršku, uključujući i mogućnosti društvene integracije u zajednicu i kapacitet zajednice da se stara o djeci i da ih štiti, posebno da se stara i štiti djecu sa posebnim potrebama.

2.5 Traženje stručnog mišljenja

U nekim slučajevima može biti korisno ili neophodno tražiti stručno medicinsko ili psiho-socijalno mišljenje, posebno prilikom procjene djece koja su preživjela traumatske situacije i djece sa psihičkim ili fizičkim poteškoćama u razvoju. Takvo stručno mišljenje može biti od pomoći prilikom utvrđivanja da li na sposobnost djeteta da pruži informacije utiče, naprimjer, trauma. Istragom se ne smije ni pod kakvim okolnostima narušiti fizički ili psihički integritet djeteta. Kada se u lokalnoj sredini ne može doći do stručnog mišljenja, mora se obezbijediti pristup uslugama stručnjaka u glavnim gradovima ili drugdje.

3. Balansiranje konkurentnih prava prilikom odlučivanja

Ishodom postupka određivanja najboljeg interesa djeteta mora se uzeti u obzir cijeli niz prava djeteta te stoga razmotriti razni faktori. Najbolji interes djeteta rijetko određuje jedan preovladavajući faktor.

Službenici koji donose odluku trebaju prije svega odrediti koja opcija među raspoloživim opcijama najbolje osigurava zadržavanje prava djeteta te je stoga u najboljem interesu djeteta. Potrebno je odvagati i kratkoročni i dugoročni uticaj svake opcije prije odabira one opcije koja najbolje odgovara okolnostima svakog slučaja posebno. Iz toga slijedi da se postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta u vezi sa privremenim staranjem ili drugim neposrednim potrebama za zaštitu trebaju uzeti u obzir dugoročniji izgledi za iznalaženje trajnog rješenja.

Zavisno od okolnosti, postupak određivanja najboljeg interesa djeteta se treba zasnivati na odlukama koje su nadležne državne institucije već donijele ili su u fazi razmatranja, to jeste, sudske odluke o starateljstvu. Iako UNHCR generalno mora poštivati takve odluke, mogu postojati dokazi da donesena odluka nije utemeljena na najboljim interesima djeteta. U tom slučaju, UNHCR mora prvo nastojati ispraviti odluku kroz raspoloživa domaća pravna sredstva.

Stoga, prilikom određivanja najboljeg interesa djeteta, neophodno je uzeti u obzir sve relevantne okolnosti, pritom imati na umu nedjeljiv karakter Konvencije o pravima djeteta i međusobnu zavisnost članova Konvencije. Odluke o najboljem interesu djeteta trebaju se nadograđivati na postojeće modele zaštite djeteta i staranja o djetetu u zajednici, pod uvjetom da su u skladu sa međunarodnim standardima. Davanje značaja ovim faktorima može biti izazov. U nižem tekstu su u tom pravcu date određene smjernice.

3.1 Mišljenje djeteta

Prema članu 12. Konvencije o pravima djeteta, mišljenju djeteta se mora posvetiti “dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću djeteta”. Prilikom primjene ove odredbe, bitno je imati na umu sljedeće faktore za sve dobne skupine:

- Potreban je fleksibilan stav prema dobi djeteta, uzimajući u obzir relevantne kulturološke i razvojne faktore. Djeca koja imaju svega osam godi-

na mogu donijeti dobre, osnovane odluke o ozbiljnim pitanjima koja se tiču njihovog života.

- Iako u članu 12. Konvencije o pravima djeteta nije definirana „zrelost“, njime se podrazumijeva sposobnost djeteta da shvati i procijeni implikacije raznih opcija. Naprimjer, dijete može imati ograničeno poznavanje i razumijevanje odluke o preseljenju u neku daleku zemlju.
- Traumatizirana djeca, kao i odrasli, mogu imati poteškoće u izražavanju vlastitog mišljenja, što zahtijeva znanje i rješavanje problema. Preporučuje se angažiranje stručnjaka, prema potrebi.
- U slučajevima spajanja porodice, mora se pažljivo ocijeniti svako odbijanje djeteta ili njegove porodice da se ujedine sa članovima porodice. Među razlozima su bolna sjećanja na odvajanje koja je teško prevazići, osjećanje bijesa zbog napuštenosti od strane porodice ili strah od življenja sa osobama koje su djetetu nepoznate (posebno u slučajevima u kojima je jedan roditelj stupio u novi brak). Kada je to moguće, prepreke se trebaju rješavati kroz socijalne službe, porodičnu medijaciju i savjetovanje, umjesto jednostavnog oslanjanja na ono što dijete želi.
- Stajališta koja dijete izrazi mogu u cijelosti ili djelimično biti rezultat njegove izmanipuliranosti od strane drugih osoba, u kojem slučaju je neophodno nastojati odrediti stvarno mišljenje djeteta.

3.2 Mišljenje članova porodice i drugih osoba bliskih djetetu

Informacije prikupljenje od osoba bliskih djetetu često mogu detaljno razjasniti prirodu odnosa između djeteta i osoba bliskih njemu, razloge zbog kojih dijete ima određene preference, kao i prednosti i vještine djeteta.

- Što je odnos između određenih osoba i djeteta značajniji i smisleniji za dijete, to se treba njihovom mišljenju dati veći značaj.
- Međutim, potreban je oprez u pogledu eventualnog postojanja sukoba interesa, kao naprimjer, kada postoje indicije da je u tom odnosu dijete zlostavljano ili iskorištavano.

U nekim situacijama, mišljenje osobe koja je bliska djetetu ne pomaže ra-

zumijevanju mišljenja djeteta i predstavlja faktor koji ima vlastitu težinu. To je slučaj:

- Kada se od srodnika djeteta traži da potvrdi svoju spremnost i sposobnost da se stara o djetetu s obzirom da se rješenje o staranja o djetetu ne može provesti bez njegovog pristanka;
- Kada je potrebno donijeti odluku o tome da li dijete treba ostati sa jednim ili oba roditelja. Ovdje je potreban oprez prilikom davanja težine mišljenju roditelja u kontekstu određivanja najboljeg interesa djeteta.

3.3 Lična sigurnost kao prioritet

Pravom na život i slobodu od mučenja, drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, prema međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava⁴⁸, određeno je nekoliko odlučujućih parametara za određivanje najboljeg interesa djeteta. Odredbe člana 19, 34, 35, 36, 37. i 38. Konvencije o pravima djeteta konkretno se odnose na zaštitu sigurnosti djece, uključujući i zaštitu od fizičkog i psihičkog nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja, seksualnog iskorištavanja, štetnih tradicionalnih praksi, trgovine i otmice, dječijeg rada i zaštite od prijetnji koje oružani sukob predstavlja po život djece, kao što je regrutovanje djece i maloljetnika.

Stoga, ako komisija za određivanje najboljeg interesa djeteta ustanovi da je dijete izloženo, ili će vjerovatno biti izloženo, povredama temeljnih ljudskih prava na načine opisane u gornjem stavu, to bi normalno nadjačalo sve druge faktore. Isti prioritet se treba dati i potrebi za ostvarivanjem pristupa tretmanu kojim se spašava život mentalno i/ili fizički oboljele djece ili djece sa invaliditetom. Lična sigurnost djeteta mora ostati važan faktor, s tim da neće automatski nadjačati druge faktore u slučajevima u kojima je određeno, nakon sveobuhvatne procjene, da je šteta manje ozbiljna.

Prilikom davanja težine ličnoj sigurnosti djeteta, potrebno je slijediti sljedeće smjernice:

- Preseljenje je generalno u najboljem interesu djeteta izbjeglice bez pratnje ili odvojenog od roditelja, kada je to jedini način na koji je moguće spriječiti teške povrede temeljnih ljudskih prava i u zemlji porijekla i u zemlji azila.

- Što se tiče povratka u zemlju porijekla, princip zabrane prisilnog vraćanja treba uvijek poštivati. Osim toga, kada se dijete iskreno želi vratiti i ima podršku svog staratelja, dobrovoljna repatrijacija se ne može smatrati najboljim interesom djeteta „ako bi dovela do ‘razumnog rizika’ da će takav povratak rezultirati povredom temeljnih ljudskih prava djeteta“ (Opći komentar br. 6 Komiteta o pravima djeteta, stav 84.). Također, povratak ne bi bio u najboljem interesu djeteta ako se po povratku djeteta o njemu nema ko da stara.
- Za dijete koje je teško istraumirano prethodnim događanjima, kao što su teške povrede njegovih temeljnih prava, niti jedna odluka koja bi djetetu mogla prouzrokovati još veći stres ne može se smatrati da je u najboljem interesu djeteta.

3.4 Značaj porodice i bliskih odnosa

Prema raznim međunarodnim instrumentima za ljudska prava, uključujući i Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima iz 1948. godine (član 16.), porodica je prirodna i temeljna jedinica društvene grupe i ima pravo na zaštitu od društva i države. Prema članu 18. Konvencije o pravima djeteta, država je obavezna da podrži roditelje i zakonske staratelje u vršenju dužnosti podizanja djeteta, u skladu sa članom 3. (2), 7, 9, 10, 18. i 29. Konvencije. Iz toga slijedi da za svu djecu koja su bez pratnje ili su odvojena od porodice u svim postupcima za određivanje najboljeg interesa djeteta potrebno je na kraju utvrditi u kojoj mjeri je moguće spajanje porodice.

Postojeća veza sa (proširenom) porodicom, uključujući i roditelje, braću, sestre i druge osobe bitne za život djeteta, stoga predstavlja ključni faktor u određivanju najboljeg interesa djeteta. Iako je neophodno uvijek pažljivo razmotriti okolnosti u svakom slučaju posebno i kvalitet odnosa, naglasak je potrebno staviti i na kontinuitet djetetovog odnosa sa roditeljima, braćom, sestrama i drugim članovima porodice zato što je:

- Takav kontinuitet vrlo bitan za djetetovo osjećanje sigurnosti;
- Identificiranje sa roditeljskom figurom bitno je za proces socijalizacije, u kojem dijete usvaja vrijednosti i norme društva i razvija sposobnost osjećanja empatije prema drugima;

- Kontinuitet kontakta djeteta sa njegovim vanjskim okruženjem, uključujući i ljude i mjesta, ima važan psihološki efekat na razvoj i održavanje unutarnje stabilnosti djeteta.

Stoga, osim gore navedenih pitanja lične sigurnosti djeteta, interesi djeteta su generalno najbolje ostvareni kada dijete ostaje ili se spaja sa svojom porodicom. Niže navedeni faktori pružaju dalje smjernice:

Određivanje najboljeg interesa djeteta u svrhu iznalaženja trajnog rješenja:

- Potrebno je uložiti sva nastojanja da se braća i sestre ne razdvajaju.
- Preseljene je obično u najboljem interesu djeteta ako ono vodi do spajanja porodice.
- Iako se obično smatra da je u najboljem interesu djeteta, spajanje porodice, pod određenim okolnostima, nije u najboljem interesu djeteta. To je slučaj kada spajanje porodice dijete izlaže, ili bi ga vjerovatno izložilo, ozbiljnim posljedicama ili kada se spajanju porodice suprotstavljaju dijete ili roditelji i kada nastojanja da se problem riješi putem socijalnog rada, porodične medijacije i savjetovanja nisu uspješni. Primjer je kada je jedan roditelj sklopio novi brak i nije spreman prihvatiti dijete.
- Dijete je možda izgradilo toliko snažnu vezu sa svojom hraniteljskom porodicom da bi prisiljavanje djeteta na odvajanje od porodice bilo jednako traumatično kao i prethodno odvajanje od roditelja. Može se preferirati postupak spajanja porodice kroz faze, osim ako roditelji nisu protiv spajanja i ako se slažu da dijete bude zbrinuto u hraniteljskoj porodici.
- Ako spajanje porodice nije moguće, dijete ima pravo da održava redovne kontakte sa svojim roditeljima. Ostvarivanje redovnih kontakata povlači za sobom neka praktična pitanja i troškove, tako da se ne umanjuje mogućnost spajanja porodice ubuduće.
- Preseljenje u zemlju u kojoj ne žive roditelji djeteta može biti u najboljem interesu djeteta ako spajanje porodice nije moguće u mjestu boravka roditelja (naprimjer, zbog sigurnosti), niti u zemlji azila, a dijete se suočava sa ozbiljnim rizicima po njegovu zaštitu koji se ne mogu riješiti pod datim okolnostima u zemlji azila. Međutim, preseljenje se mora izvršiti na način kojim se ne podrivaju šanse za spajanje porodice u budućnosti. Sa roditeljima se moraju obaviti konsultacije i moraju biti informirani o kretanju djeteta, osim ako se time ne dovodi u opasnost porodica ili dijete.
- U nekim slučajevima, grupa djece je možda izgradila tijesne međusobne

veze u zemlji azila u kojoj skupa borave i o kojima se grupno stara. U takvim slučajevima se preporučuje da se sigurnim trećim zemljama prijedlog za njihovo preseljenje dostavi za cijelu grupu.

Određivanje najboljeg interesa djeteta u vezi sa privremenim mjerama staranja:

- Smještaju djeteta u hraniteljsku porodicu se daje prednost u odnosu na institucionalno zbrinjavanje koje se obično treba izbjegavati.
- Potrebno je koristiti sisteme staranja o djetetu u zajednici, pod uvjetom da funkcioniraju na zadovoljavajući način i da dijete ne izlažu riziku.
- Zbrinjavanju djeteta u okviru proširene porodice treba dati prioritet. Ako to nije moguće ili nije odgovarajuće, privremeno staranje bi trebalo biti u porodičnom okruženju, vodeći računa da se braća i sestre ne razdvajaju.
- Odluke se ne smiju temeljiti na hipotetičkim mogućnostima unapređenja odnosa ubuduće, nego se trebaju više oslanjati na dokazanu prirodu odnosa u prošlosti.
- Odlukom je potrebno odrediti mehanizam praćenja poštivanja obaveza privremenog staranja o djetetu/djeci.

Određivanje najboljeg interesa djeteta u vezi sa mogućim odvajanjem djeteta od roditelja protiv njihove volje:

- Odluka o odvajanju djeteta od njegovih roditelja protiv njihove volje se treba donijeti samo ako komisija za određivanje najboljeg interesa djeteta nađe da je dijete izloženo, ili bi bilo izloženo, teškom zlostavljanju ili zanemarivanju koje se ne može riješiti kroz mjere koje su manje intruzivne od odvajanja od roditelja. One uključuju praćenje ili ciljano pružanje pomoći, kao što su, naprimjer, sedmične kućne posjete doktora u slučajevima u kojima su roditelji zanemarili zdravstvene potrebe djeteta.
- Odvojenost od roditelja treba trajati što kraće. U odluci o najboljem interesu djeteta je potrebno navesti dužinu razdvojenosti djeteta od roditelja i rok za preispitivanje odluke o odvajanju djeteta od roditelja kada god postoji mogućnost spajanja porodice,
- Ako će dijete biti zbrinuto kod drugih članova porodice, u odluci o najboljem interesu djeteta je potrebno navesti mehanizam praćenja koji je potrebno uspostaviti da bi se vodilo računa o poštivanju svih ograničen-

- ja u pogledu kontakta između roditelja i djeteta.
- U slučaju odvajanja djeteta od roditelja, komisija treba odrediti učestalost i vrstu kontakata djeteta sa roditeljima i o tome treba razgovarati sa svim relevantnim stranama, kao i sa djetetom. Komisija mora pojasniti dugoročnu i kratkoročnu svrhu posjeta, potreban nadzor, trajanje, troškove i odabir odgovornog službenika ili agencije koja će pratiti i procijeniti uticaj neposrednog kontakta na dijete.

3.5 Podsticanje razvojnih potreba djeteta

Članom 6. Konvencije o pravima djeteta se pozivaju države da osiguraju u najvećoj mogućoj mjeri opstanak i razvoj djeteta. To obuhvata fizički, mentalni, duhovni, moralni i društveni razvoj djeteta, na način koji je u skladu sa ljudskim dostojanstvom.

Osjećaj djeteta da je željeno i cijenjeno predstavlja osnovu za zdrav emocionalni život. Takav osjećaj je ukorijenjen u porodične odnose i, kako osoba postaje zrelija, on se širi u sve veće krugove koji obuhvataju srodnike, vršnjake, zajednicu i društvo. Potreba djeteta za osjećanjem da je cijenjeno prerasta u potrebu za pripadanjem društvenim grupama i za mjestom u društvu. Stoga je bitno spriječiti da dijete odlukom o najboljem interesu djeteta eventualno bude otrgnuto iz svega toga. Kontinuitet kontakta sa vanjskim okruženjem, koje obuhvata ljude i mjesta, ima izuzetno značajan psihološki efekat na razvoj djeteta i njegov unutarnji osjećaj stabilnosti.

Među bitnim faktorima koje treba uzeti u obzir prilikom odlučivanja o razvojnim potrebama djeteta, prema Konvenciji o pravima djeteta, su:

- „Pravo djeteta [...] na očuvanje identiteta, kao i državljanstva, imena i porodičnih odnosa“ (član 8.);
- Poštivanje „želje za kontinuitetom u podizanju djeteta i djetetovog etničkog, vjerskog, kulturološkog i jezičkog porijekla“ (član 20.); shvatanje da to ne smije dovesti do prihvatanja štetnih tradicionalnih praksi i da dijete, kada postane zrelo, slobodno bira svoju vjeru;
- „Pravo djeteta na uživanje najviših mogućih standarda zdravlja“ (član 24.);
- „Pravo svakog djeteta na životni standard koji odgovara fizičkom, mental-

nom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju“ (član 27.);

- Pristup obrazovanju (član 28. i 29.);
- „Pravo djeteta na odmor i slobodno vrijeme, na učešće u igri i rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju uzrastu djeteta“ (član 31.).

Ove razvojne potrebe se generalno najbolje zadovoljavaju kada dijete ostaje u porodici ili u direktnom kontaktu sa porodicom i svojom društvenom i kulturno-ološkom mrežom. U postupku određivanja najboljeg interesa djeteta u vezi sa iznalaženjem trajnog rješenja, prioritet se ne bi smio dati mogućnosti korištenja kvalitetnijih zdravstvenih usluga ili mogućnosti obrazovanja na određenoj lokaciji u odnosu na mogućnost spajanja sa porodicom na nekoj drugoj lokaciji, niti smatrati takve mogućnosti važnijim od održavanja kulturološkog kontinuiteta.

U posebnim situacijama se veći značaj može dati obrazovanju, naprimjer, kada je za adolescenta mogućnost obrazovanja u visokoškolskim ustanovama važan za njegove razvojne potrebe. Međutim, da bi bila u najboljem interesu djeteta, mogućnošću obrazovanja se ne smije prekinuti veze djeteta sa njegovom porodicom i kulturom.

3.6 Balansiranje najboljih interesa djeteta sa pravima drugih osoba

Interesi djeteta ponekad mogu biti u suprotnosti sa interesima drugih osoba ili grupa u društvu. Prema općem principu Konvencije o pravima djeteta, uvijek se, prije svega, uzimaju u obzir najbolji interesi djeteta. Međutim, Konvencija ne isključuje balansiranje ovog principa sa drugim pitanjima, kojima se, pod rijetkim okolnostima, ukoliko su utemeljena na pravima, može dati prednost u odnosu na najbolji interes djeteta.

Kada se utvrdi najbolji interes djeteta, od UNHCR-a se može zahtijevati da izbalansira najbolji interes djeteta sa drugim opravdanim pitanjima vezanim za prava drugih osoba. Naprimjer, smještaj djeteta koje pati od tuberkuloze u hraniteljsku porodicu može kratkoročno itekako biti u najboljem interesu djeteta, ali se članovi hraniteljske porodice mogu zaraziti ako je dijete smješteno u porodicu prije liječenja. Izuzetni slučajevi kao što je ovaj, u kojem UNHCR odluči da prednost dâ najboljem interesu djeteta, moraju biti pažljivo analizirani i dokumentovani.

4. Upoznavanje djeteta sa odlukom i naredne mjere

Službenik koji vrši nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta mora upoznati relevantne partnere sa narednim mjerama koje je odredila komisija za određivanje najboljeg interesa djeteta i pratiti njihovo provođenje.

Službenik za nadzor također mora uspostaviti sistem kojim će osigurati da je dijete upoznato sa odlukom što prije po njenom donošenju. Ako je dijete uključeno u cijeli proces, kao što bi trebao biti slučaj, odluka neće biti iznenađujuća za dijete. Iako se u početku odluci mogu suprotstavljati, kada djeca osjećaju da su drugi čuli, razumjeli i da poštuju njihovo mišljenje, biće im lakše da prihvate odluku.

Međutim, u nekim slučajevima dijete se može odupirati. Poželjna je iskrena i otvorena komunikacija između službenika za zaštitu dobiti i prava djeteta i samog djeteta, posebno o praktičnim aspektima željene opcije i svim raspoloživim opcijama. Prethodno savjetovanje također može biti od pomoći u nekim slučajevima, s tim da ono ne bi smjelo nepotrebno odugovlačiti proces.

Kao što se slučajevi određivanja najboljeg interesa djeteta međusobno razlikuju, tako se razlikuju i reakcije djece na ishod postupka određivanja najboljeg interesa djeteta. Svakom djetetu se mora omogućiti vrijeme da prihvati odluku. Nekoj djeci će trebati više vremena nego drugoj djeci. Stoga, službenik za zaštitu dobiti i prava djeteta treba biti spreman na različite reakcije djeteta i, u skladu sa najboljim interesima djeteta, ispitati načine što laganijeg unošenja promjena u život djeteta.

Zavisno od okolnosti, možda bi se provođenje odluke moglo ozvaničiti ili proslaviti. U slučaju spajanja porodice, kao i u slučaju smještaja djeteta u hraniteljsku porodicu, određeni oblik ceremonije prihvatanja djeteta i potpisani dokument o tom događaju mogu naglasiti dužnosti staratelja i osigurati zaštitu djeteta u novoj sredini.

5. Vođenje evidencije

Sve prikupljanje informacije, uključujući i protokol o vođenju razgovora, obrasce koji se koriste u postupku određivanja najboljeg interesa djeteta, trebaju se čuvati u jednom dosijeu. U svakom dosijeu se može čuvati i raspored aktivnosti u kojem će se voditi zabilješke o svim fazama provođenja odluke donesene u postupku određivanja najboljeg interesa djeteta. Time će se pomoći praćenje provođenja odluke. Pristup dokumentima vezanim za postupak određivanja najboljeg interesa djeteta imaju samo službenici koje je ovlastio UNHCR. Dosijei moraju biti zaključani na sigurnoj lokaciji. Preporučuje se čuvanje elektronske kopije u formatu izvještaja o postupku za određivanje najboljeg interesa djeteta koji se može samo čitati (read-only). Dio III izvještaja, kao i potpise članova komisije, je potrebno skenirati i priložiti uz obrazac u finalnoj, odobrenoj verziji. Partneri koji su uključeni u proces određivanja najboljeg interesa djeteta, kao što su partneri kojima je povjereno prikupljanje informacija ili sudjelovanje u komisiji za određivanje najboljeg interesa djeteta, moraju voditi računa o bezbjednom čuvanju svih dokumenata koji su povezani sa postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta. Komisija može svojom odlukom odrediti koji se dokumenti trebaju dostaviti djetetu kada navršši određeni broj godina. Pristup dosijeu djeteta, na zahtjev, treba dozvoliti kada dijete postane punoljetno, kao i osobama koje vrše roditeljsko pravo.

Za pohranjivanje i dostavljanje informacija je odgovoran službenik zadužen za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta. Obrazac izvještaja o toku postupka i drugi ključni dokumenti procesa određivanja najboljeg interesa djeteta, kao što su sporazumi o starateljstvu, moraju pratiti dijete, dok kopije zadržava UNHCR, po mogućnosti u elektronskoj formi, u toku cijelog života djeteta. Potrebno je uvesti procedure pohranjivanja zatvorenih predmeta i prijenosa pojedinačnih predmeta u Sjedište UNHCR-a. Takve procedure se trebaju primjenjivati u skladu sa uputama Odjela za arhiv u Sjedištu UNHCR-a.

Terenski uredi koji koriste jedinstvenu bazu podataka proGres trebaju evidentirati ključne korake u procesu određivanja najboljeg interesa djeteta kao „događaje vezane za zaštitu“. Službenici koji rade u okviru drugih operacija mogu koristiti obrazac određivanja najboljeg interesa djeteta koji je sastavni dio međuagencijske baze podataka za zaštitu djece (dostupno na CD romu). Kada god je preporučeno preseljenje, potrebno je spomenuti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta u odgovarajućem dijelu obrasca za registraciju za preseljenje.

6. Ponovno razmatranje odluke o najboljem interesu djeteta

Pitanje odluke o najboljem interesu djeteta obično ponovo otvara službenik za nadzor nad postupkom određivanja najboljeg interesa djeteta. Odluka o najboljem interesu djeteta se može **ponovo razmotriti**:

- Ako je došlo do promjena u okolnostima, kao što je uspješno traganje za drugim članovima porodice ili pojavljivanje novih dokaza, koje mogu uticati na izmjenu prvobitne odluke;
- Ako nije bilo moguće provesti prvobitnu odluku o najboljem interesu djeteta u razumnom vremenskom roku, koji u kontekstu trajnih rješenja ne smije biti duži od godinu dana od datuma prvobitne odluke o najboljem interesu djeteta.

Osim toga, pod određenim okolnostima, komisija za određivanje najboljeg interesa djeteta može **odgoditi** donošenje odluke ili **preporučiti** da se odluka preispita u određenom vremenskom roku. To je obično slučaj u kontekstu postupaka za određivanje najboljeg interesa djeteta vezanih za iznalaženje trajnih rješenja kada nije moguće preporučiti niti jedno od tri trajna rješenja. U tom slučaju, odluka donesena u postupku za određivanje najboljeg interesa djeteta treba biti preispitana kada se okolnosti promijene, a najkasnije godinu dana nakon donošenja prvobitne odluke o najboljem interesu djeteta.

Na kraju, odluka kojom je utvrđeno da je **odvajanje** djeteta od njegovih roditelja protiv njihove volje u najboljem interesu djeteta također se može preispitati na zahtjev staratelja djeteta (ili na zahtjev samog djeteta, ako nema staratelja) ili osoba koje vrše roditeljsko pravo. Iako je konačna odluka o dodjeli roditeljskih prava odgovornost nadležnih državnih organa, UNHCR mora preispitati preduzete mjere, ukoliko to traži staratelj ili roditelji djeteta, na osnovu novih činjenica, dokaza ili pravnih pitanja koja mogu uticati na prvobitnu odluku. Preporučuje se da se u standardnim operativnim procedurama odredi da će takvo preispitivanje obaviti komisija u proširenom sastavu ili komisija u sastavu koji je drugačiji od sastava komisije koji je donio prethodnu odluku. Roditeljima ili staratelju se mora omogućiti pristup dokumentaciji dostavljenoj komisiji u toku prethodnog postupka za određivanje najboljeg interesa djeteta.

ENDNOTES

¹ Vidi Zaključak Izvršnog komiteta o djeci u riziku (ExCom Conclusion on Children at Risk), br. 107 (LVIII), 2007 pod g (i).

² Ibid, pod b (iii).

³ Ibid, pod h (xviii).

⁴ Zaključak Izvršnog komiteta o ženama i djevojčicama u riziku (ExCom Conclusion on Women and Girls at Risk), br. 105 (LVII), 2006., pod p ii); Zaključak o djeci u riziku (Conclusion on Children at Risk), br. 107 (LVIII), 2007., pod h (xviii).

⁵ Ibid.

⁶ Modul UNHCR-a za obuku „Prevođenje u izbjegličkom kontekstu“, RLD 3, Ženeva, juni 1993. godine, prevodioci mogu koristiti kao alat za samostalno učenje. Dalje smjernice o načinu vođenju razgovora sa djecom se mogu naći u „Vođenje razgovora za podnositeljima zahtjeva za izbjeglički status“, modul UNHCR-a za obuku, RLD 4, Ženeva, 1995. godine; Proceduralni standardi UNHCR-a za određivanje statusa izbjeglice u sklopu mandata UNHCR-a, pod 4.3.7: Akcija za dječija prava, rad sa djecom; UNHCR, „Priručnik za preseljenje“, novembar 2004. godine, poglavlje 6.5. Također vidi dokumente o postupcima za određivanje izbjegličkog statusa, uključujući i „Smjernica 3, Djeca podnositelji zahtjeva za izbjeglički status: procesna pitanja i dokazivanje“, Odbor za imigraciju i izbjeglice, Ottawa, Kanada, 30. septembar 1996. godine; „Smjernice za obavljanje razgovora sa djecom (odvojenom od porodice)“, Finski odbor za migracije, Finska, 2002. godine; i „Smjernice za zahtjeve djece za azil“, Služba američkog Ministarstva pravde za imigraciju i naturalizaciju, 1999. Također vidi i „Da se vide i čuju: Prioritet djece u pravnom procesu“, Komisija za reformu zakona Australije, Izvještaj br. 84, septembar 1997. na www.austlii.edu.au/au/other/alrc/publications/reports/84/ALRC84.html kao i Save the Children UK, „Komuniciranje sa djecom“, 1. januar 2000.

⁷ Vidi Refworld na www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=46f7c0cd2.

⁸ Posebno vidi Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, član 7.; Konvenciju protiv mučenja i drugog okrutnog, nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine, kao i Konvenciju o pravima djeteta, član 37.

⁹ Međuagencijski vodeći principi za djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja (Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children), januar 2004. str. 33.-34.

¹⁰ Ibid., strana 34.

¹¹ Vidi „Politika UNHCR-a vezana za djecu izbjeglice“ (UNHCR Policy on Refugee Children), EC/SCP/82 Izvršni komitet Programa Visokog povjerenika (Executive Committee of the High Commissioner's Programme), četrdesetčetvrta sjednica Podkomiteta za međunarodnu zaštitu (Sub-Committee of the Whole on International Protection), 23. sjednica, 6. avgust 1993. U stavu 1. Izvršni komitet pozdravlja politiku u svom zaključku br. 71 (XLIV), 1993., pod w.

¹² Vidi Zaključak Izvršnog komiteta o djeci u riziku (ExCom Conclusion on Children at Risk), br. 107 (LVIII), 2007 pod g (i).

¹³ Ibid, pod b (iii).

¹⁴ Ibid, pod h (xviii).

¹⁵ Zaključak Izvršnog komiteta o ženama i djevojčicama u riziku (ExCom Conclusion on Women and Girls at Risk), br. 105 (LVII), 2006., pod p ii); Zaključak o djeci u riziku (Conclusion on Children at Risk), br. 107 (LVIII), 2007., pod h (xviii).

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Modul UNHCR-a za obuku „Prevođenje u izbjegličkom kontekstu“, RLD 3, Ženeva, juni 1993. godine, prevodioci mogu koristiti kao alat za samostalno učenje. Dalje smjernice o načinu vođenju razgovora sa djecom se mogu naći u „Vođenje razgovora za podnositeljima zahtjeva za izbjeglički

status“, modul UNHCR-a za obuku, RLD 4, Ženeva, 1995. godine; Proceduralni standardi UNHCR-a za određivanje statusa izbjeglice u sklopu mandata UNHCR-a, pod 4.3.7: Akcija za dječija prava, rad sa djecom; UNHCR, „Priručnik za preseljenje“, novembar 2004. godine, poglavlje 6.5. Također vidi dokumente o postupcima za određivanje izbjegličkog statusa, uključujući i „Smjernica 3, Djeca podnosioci zahtjeva za izbjeglički status: procesna pitanja i dokazivanje“, Odbor za imigraciju i izbjeglice, Ottawa, Kanada, 30. septembar 1996. godine; „Smjernice za obavljanje razgovora sa djecom (odvojenom od porodice)“, Finski odbor za migracije, Finska, 2002. godine; i „Smjernice za zahtjeve djece za azil“, Služba američkog Ministarstva pravde za imigraciju i naturalizaciju, 1999. Također vidi i „Da se vide i čuju: Prioritet djece u pravnom procesu“, Komisija za reformu zakona Australije, Izvještaj br. 84, septembar 1997. na www.austlii.edu.au/au/other/alrc/publications/reports/84/ALRC84.html kao i Save the Children UK, „Komuniciranje sa djecom“, 1. januar 2000.

¹⁸ Vidi Refworld na www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=46f7c0cd2.

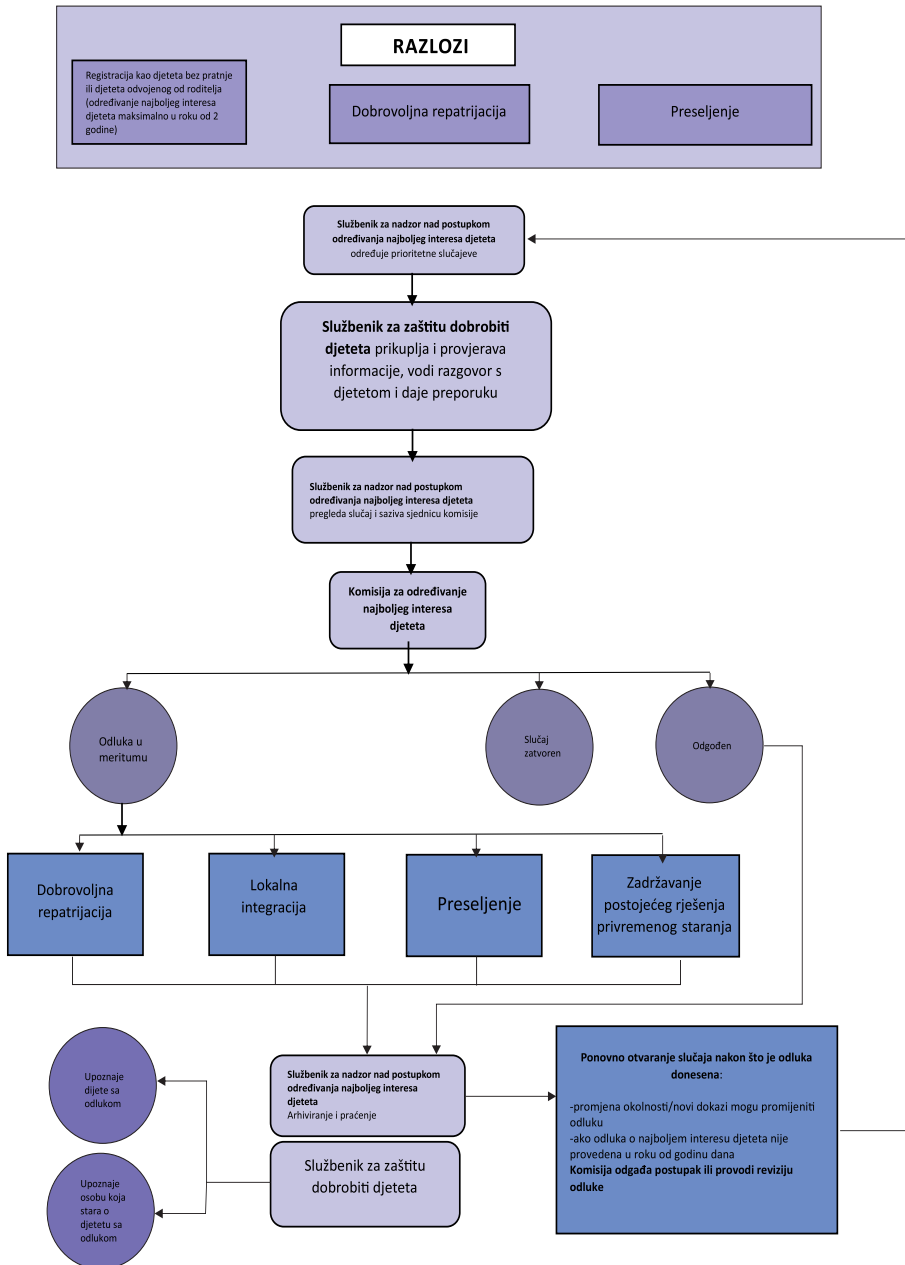
¹⁹ Posebno vidi Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, član 7.; Konvenciju protiv mučenja i drugog okrutnog, nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine, kao i Konvenciju o pravima djeteta, član 37.



DODACI

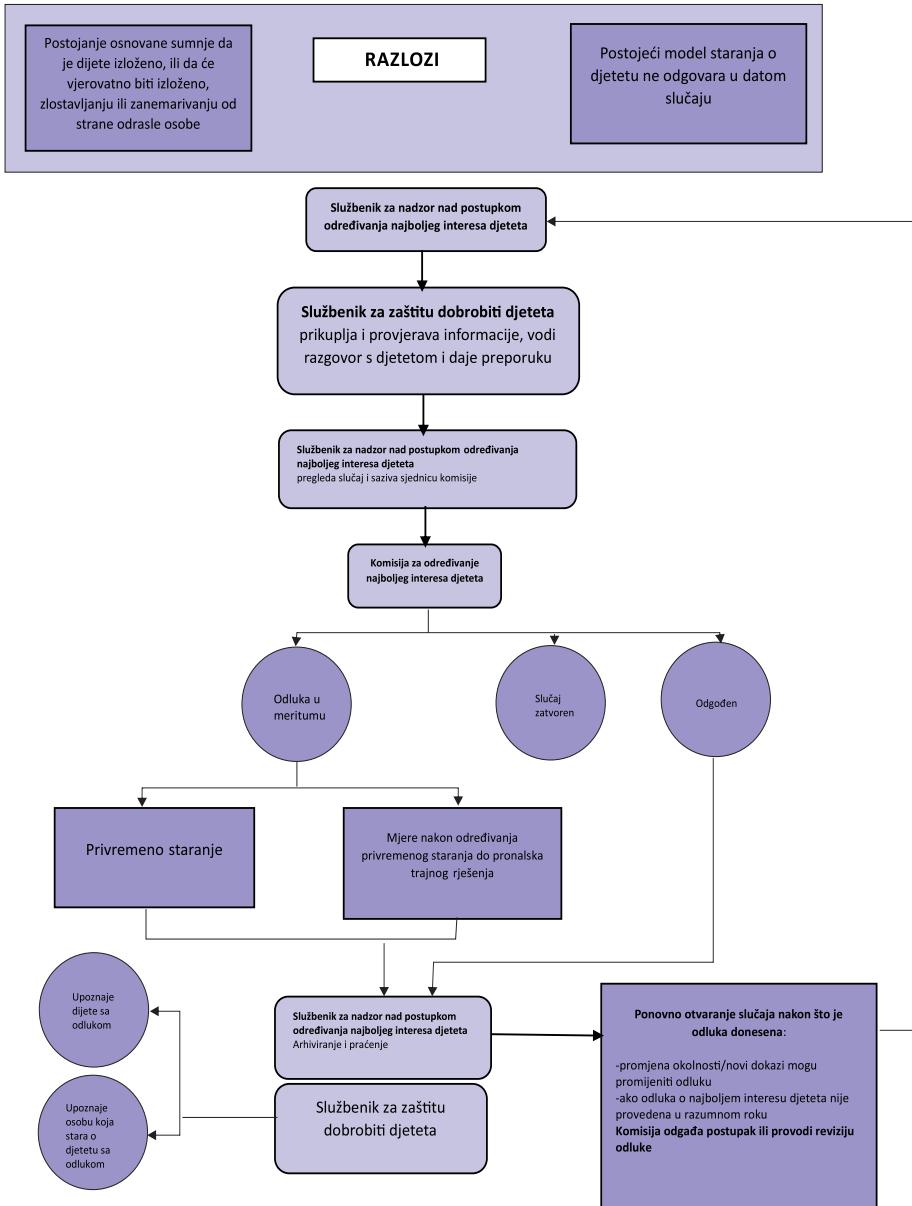
Dodatak 1

Postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta radi iznalaženja trajnog rješenja za djecu izbjeglice bez pratnje i djecu izbjeglice odvojene od roditelja



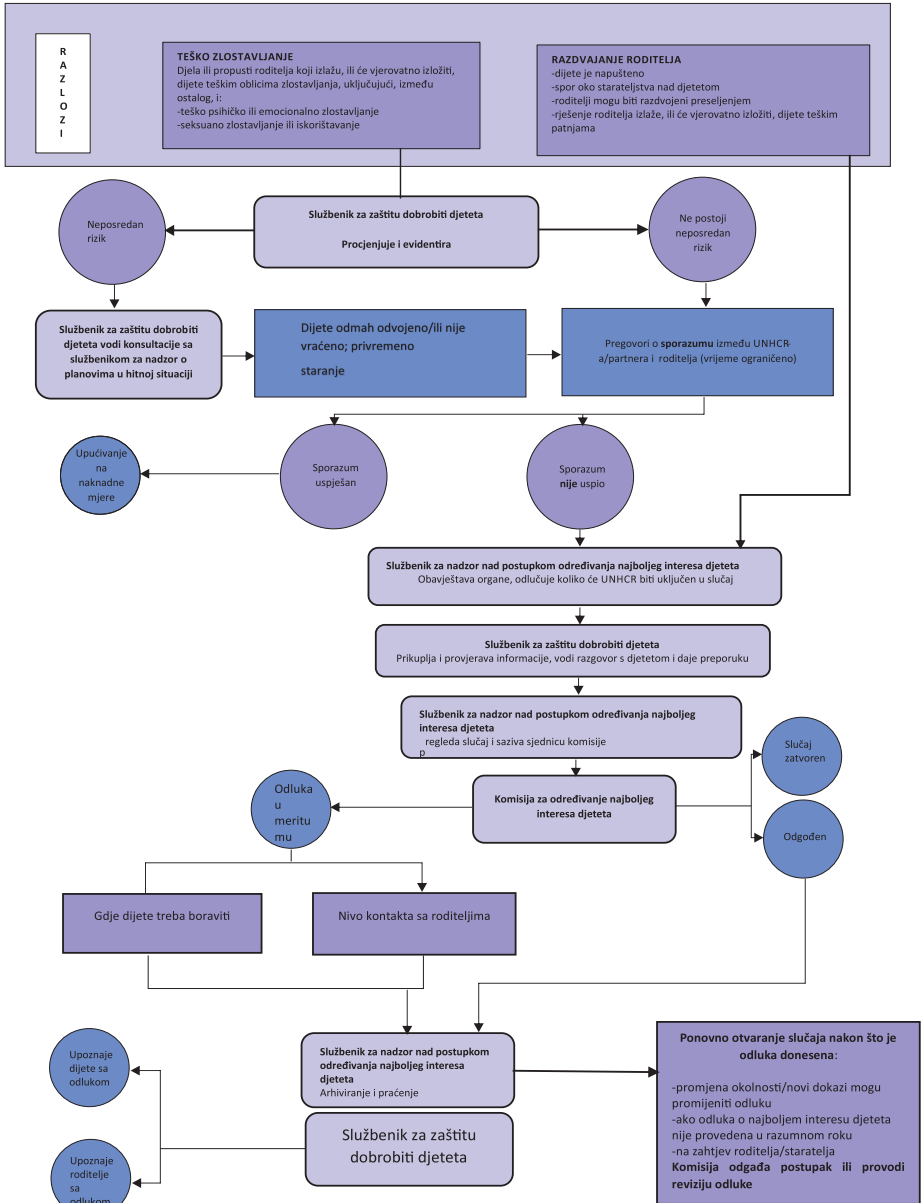
Dodatak 2

Postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta radi određivanja privremenog staranja o djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja u izuzetnim situacijama



Dodatak 3

Postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta, uključujući i hitne postupke, radi mogućeg odvajanja djeteta od njegovih roditelja protiv njihove volje, u odsustvu postupka nadležnih državnih organa



Dodatak 4

SPAJANJE PORODICE

KONTROLNA LISTA ZA ODREĐIVANJE POTREBE ZA PROVOĐENJEM POSTUPKA ODREĐIVANJA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

Ovu kontrolnu listu je potrebno popuniti prije omogućavanja spajanja porodice. Potrebno je provesti postupak za određivanje najboljeg interesa djeteta, obično u pojednostavljenoj formi, **ako je pozitivan odgovor dat na bilo koju od niže navedenih tvrdnji** (potvrđan odgovor označiti oznakom „x“ ispred svake tvrdnje):

Dijete nije registrirano kod UNHCR-a i nakon svih razumnih nastojanja, prikupljene informacije o djetetu i njegovoj porodici i dalje nisu dovoljne za donošenje osnovane odluke o tome da li bi spajanje djeteta sa njegovom porodicom moglo dovesti do povrede prava djeteta.

Postoje sumnje u pogledu legitimiteta porodičnih odnosa.

Članovi porodice su dali lažne informacije o osnovnim činjenicama koje se odnose na spajanje porodice (naprimjer, identitet članova porodice).

Postoje indicije da je dijete zlostavljano i zapostavljeno, ili da je bilo zlostavljano i zapostavljeno, u domaćinstvu sa kojim se treba spojiti.

Član porodice sa kojim će se dijete spojiti živi u sredini (u detenciji, u području pogođenom oružanim sukobom ili prirodnom katastrofom, itd.) koja će vjerovatno dijete izložiti fizičkim i emocionalnim posljedicama.

Dijete je otkrilo da je u prošlosti bilo zlostavljano i zapostavljeno ili se boji da će biti zlostavljano i zapostavljeno.

Spajanje porodice će, ili postoji vjerovatnoća da će, dijete izložiti zlostavljanju i zanemarivanju.

Član porodice sa kojim se dijete spaja nije ni otac ni majka djeteta.

Dijete se protivi spajanju sa članom/članovima porodice.

Dijete i član porodice sa kojim se spaja nisu nikad živjeli u istom domaćinstvu ili nisu živjeli u istom domaćinstvu znatan period vremena.

Spajanje će dovesti do odvajanja djeteta od člana porodice koji je blizak djetetu ili o kome dijete ovisi i/ili može uticati na pružanje starateljske zaštite ili kontakt sa članom porodice (vidi Smjernice za vođenje postupka za određivanje najboljeg interesa djeteta, Dio II.3).

Kontrolniu listu popunio: (ime, prezime i funkcija)

(potpis)

Datum:

Pregledao: (ime, prezime i funkcija)

(potpis)

Datum:

Dodatak 5

**IZJAVA O ČUVANJU TAJNIH PODATAKA
(POSTUPAK ZA ODREĐIVANJE NAJBOLJEG INTERESA DJETETA)**

Ime i prezime:.....

Uloga:.....

Ja, niže potpisani, obavezujem se da neću otkrivati niti sa stranama izvan procesa određivanja najboljeg interesa djeteta razgovarati o bilo kojim informacijama koje doznam izvršavajući svoju ulogu u tom procesu. Razumijem i prihvatam da sam dužan sve informacije držati u tajnosti i nakon prestanka moje uloge u procesu određivanja najboljeg interesa djeteta.

Razumijem da će ovu potpisanu Izjavu zadržati UNHCR. Također razumijem da svaka povreda obaveze preuzete ovom Izjavom može dovesti do mog isključenja iz daljeg procesa određivanja najboljeg interesa djeteta, da može biti prijavljena mom poslodavcu i da UNHCR može preduzeti i druge mjere za koje ocijeni da su neophodne.

Pročitao/la sam, razumio/la i prihvatio/la ovu Izjavu o čuvanju tajnosti podataka.

Potpis:

Datum:

Mjesto:

Dodatak 6

IZVJEŠTAJ O POSTUPKU ODREĐIVANJA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

DIO 1: PREGLED

KAMP/LOKACIJA:
BID DOSIJE BR.
REGISTARSKI BR.

POVEZANI PREDMETI:
PREDMET UPUTIO:

STATUS DJETETA

BEZ PRATNJE
ODVOJENO OD RODITELJA
SIROČE
NIŠTA OD NAVEDENOG

SVRHA ODREĐIVANJA DJETETA

TRAJNO RJEŠENJE
PRIVREMENA MJERA STARANJA
ODVAJANJE
DRUGO

PRIORITET PREDMETA (NAVESTI RAZLOGE)

HITAN		
NORMALAN		
POSEBNE POTREBE DJETETA		NAVESTI:

OSNOVNI PODACI O DJETETU (IZ OBRASCA ZA REGISTRACIJU)

	NAVESTI DA LI JE INFORMACIJA PROCJENA
PUNO IME I PREZIME	
NADIMAK	
DOB	
ROD	
DATUM ROĐENJA	
MJESTO ROĐENJA	
DATUM DOLASKA U ZEMLJU	
DATUM DOLASKA NA SADAŠNJU LOKACIJU	
DRŽAVLJANSTVO	
ETNIČKA PRIPADNOST	
VJERA	
TREKUTNA ADRESA	
REGISTROVANA ADRESA	
SADAŠNJI STARATELJ	
POVEZANI PREDMET(I)	
POVEZANI POSTUPAK/POSTUPCI ODREĐIVANJA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA	
IME OCA	
IME MAJKE	
BRAĆA/SESTRE	

TRAGANJE	DATUM POČETKA:	
	STATUS	

OSOBA SA KOJOM JE VOĐEN RAZGOVOR	BROJ RAZGOVORA	DATUM RAZGOVORA

	IME I PREZIME	ORGANIZACIJA
SLUŽBENIK KOJI JE VODIO RAZGOVOR		
SLUŽBENIK ZA PREGLED		
PREVODILAC		

DOKUMENTACIJA U PRILOGU:

1.	
2.	
3.	

DIO 2. OPCIJE I PREPORUKE

Dio I – KRATKE INFORMACIJE O PREDMETU

Sumirati ključna pitanja, kao što su važeća mjera starateljstva, informacije o roditeljima i porodici i opcije koje se razmatraju

Dio II – TRENUTNA SITUACIJA

Upisati sve čega se dijete sjetilo u vezi svog bijega/odvajanja i dokaze koje su dale osobe bliske djetetu (ako je s njima obavljen razgovor). Navesti način na koji su te informacije potvrđene

Dio III – TRENUTNA SITUACIJA

Opisati gdje, kako i s kim dijete trenutno živi:

-Starateljstvo, životni uvjeti, lična sigurnost, odnos sa hraniteljskim roditeljima/bračom/sestrama/starateljima/drugim članovima porodice;

-Mreže u zajednici, obrazovanje, pohađanje škole;

-Procjena dobi i zrelosti djeteta, fizičkog i mentalnog zdravlja i procjena potreba;

Navesti ko je kontaktiran i ko je dao informacije, naprimjer, dijete, porodica, osoba bliska djetetu, staratelj, nastavnici, susjedi, socijalni radnici/NVO.

DIO IV – RASPOLOŽIVE OPCIJE I ANALIZA

Navesti sve raspoložive opcije i mehanizme praćenja i njihovu analizu.

Navesti sve faktore iz kontrolne liste u Dodatku 9. u prilog najboljeg interesa djeteta, pod sljedećim naslovima:

- Mišljenje djeteta
- Porodica i bliski odnosi
- Sigurna sredina
- Razvojne potrebe i potreba očuvanja identiteta

FINALNA PREPORUKA

Upisati finalnu preporuku i razloge.

Ime i prezime službenika koji je izvršio procjenu: Datum:

Potpis:

Ime i prezime službenika koji je izvršio pregled:

Komentar na izvještaj:

Potpis službenika koji je izvršio pregled:

Datum:

DIO 3: ODLUKA KOMISIJE

Ovaj dio treba popuniti i potpisati u toku zasjedanja komisije za određivanje najboljeg interesa djeteta. Nakon toga se potpisana stranica treba skenirati da bi se zaštitile navedene informacije, priložene uz Dio 1 i 2 obrasca i spasiti u pdf formatu.

Komisija

- odobrila preporuku
- odgađa odluku (objasniti razlog)
- ne odobrava preporuku (objasniti razlog i navesti preporuku komisije)
- ponovo otvara slučaj (objasniti razlog i ko je to tražio)
- zatvara slučaj

DETALJNI RAZLOZI ZA DONOŠENJE ODLUKE

DODATNE MJERE (OZNAČITI POTREBNO)

- Nijedna
- Savjetovanje
- djetetu
- biološkim roditeljima

-hraniteljskim roditeljima/staratelju

Traganje

Dijete uputiti radi

-Alternativnog modela staranja

-Mjera zaštite

-Pomoći u obrazovanju

-Psihosocijalne pomoći

-Materijalne pomoći

-Medicinske pomoći

Drugo (objasniti)

KOMENTAR:

POTPISI ČLANOVA KOMISIJE:

IME I PREZIME	ORGANIZACIJA	POTPIS

DATUM:

Dodatak 7

KONTROLNA LISTA ZA SLUŽBENIKA ZA ZAŠTITU DOBROBITI I PRAVA DJETETA Preporučene mjere prije dostave odluke o najboljem interesu djeteta na pregled

KUĆNA POSJETA

✓ Da li ste dijete obišli u sredini u kojoj živi? Ako niste, zbog čega?

✓ Da li ste evidentirali svoja zapažanja i ocijenili odnose u kući?

RAZGOVOR

✓ Da li ste sa djetetom vodili razgovor u prijateljskoj sredini?

✓ Da li ste razgovarali sa osobama bliskim djetetu?

Roditelji i drugi članovi porodice (npr. braća i sestre)

Sadašnji i budući staratelji (npr. hraniteljski roditelji)

Osoblje relevantnog NVO-a

Susjedi (poznata dužina vremena)

Drugi

✓ Prije nego što ste ih pitali za mišljenje, da li ste objasnili svrhu određivanja najboljeg interesa djeteta?

DRUGI IZVORI

✓ Da li su informacije iz dosijea pregledane?

✓ Da li su prikupljene osnovne informacije o geografskim lokacijama koje se razmatraju?

PROVJERA INFORMACIJA

✓ Da li je tačnost svih informacija provjerena?

✓ Da li je historijati djeteta potvrdio član porodice? Objasniti ako nema članova

IZVJEŠTAJ O POSTUPKU ODREĐIVANJA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

✓ Da li su sljedeće informacije detaljno navedene u izvještaju:

Historijati djeteta

Sadašnja lokacija boravka i dobrobit

Društvena povezanost djeteta

Sigurnost sredine i postojanje/kvalitet osnovnih usluga (obrazovanje, zdravlje) na svakoj geografskoj lokaciji koja se razmatra

Mišljenje djeteta o najboljoj opciji

Mišljenje članova porodice i drugih o tome šta bi bila najbolja opcija

✓ Da li su predstavljene razne opcije, kao i vremenski okvir, mehanizmi praćenja i druge neophodne naknadne mjere za svaku opciju?

✓ Da li su dobro provjerena imena, datumi rođenja, dob, adrese i broj registracija i da li su navedeni brojevi telefona?

✓ Da li su navedene lokacije svih srodnika, kao i njihova imena i prezimena i brojevi njihove registracije, kada je to potrebno?

□DOKUMENTACIJA

✓Da li su pisma/sporazumi o starateljstvu potpisani, prevedeni (ako je potrebno) i priloženi?

✓Da li su drugi dokumenti, kao što su medicinski izvještaji ili izvještaji iz škole, prevedeni i priloženi uz izvještaj o postupku određivanja najboljeg interesa djeteta?

✓Ako dokumentacije nema, objasniti zbog čega je nema.

Dodatak 8

KONTROLNA LISTA ZA SLUŽBENIKA KOJI JE ZADUŽEN ZA NADZOR NAD POSTUPKOM ODREĐIVANJA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

□USPOSTAVLJANJE/OBJEDINJAVANJE PROCESA ODREĐIVANJA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

- ✓Uspostaviti multifunkcionalnu komisiju za određivanje najboljeg interesa djeteta;
- ✓Izraditi, dopuniti ili ažurirati sve standardne operativne procedure;
- ✓Tim za određivanje najboljeg interesa djeteta obučiti na temu:
 - Smjernica za određivanje najboljeg interesa djeteta
 - Prikupljanja podataka
 - Vođenja razgovora sa djetetom
 - Tehnika pisanja
- ✓Voditi računa da svi članovi tima za određivanje najboljeg interesa djeteta potpišu Kodeks ponašanja i izjavu o čuvanju tajnosti podataka;
- ✓Identificirati nadležne lokalne ili državne organe, redovno ih obavještavati o procesu određivanja najboljeg interesa djeteta i uključiti ih u proces, ako je to moguće;
- ✓Obaviti konsultacije sa svim NVO koje rade na zaštiti djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ili na zaštiti dobrobiti djeteta da bi se definirale uloge i dužnosti u procesu određivanja najboljeg interesa djeteta;
- ✓Utvrđiti način na koji će se upoznati zajednica sa svrhom i procesom određivanja najboljeg interesa djeteta;
- ✓Odrediti način davanja prioriteta slučajevima.

□PREGLEDATI IZVJEŠTAJ (AKO JE TO RELEVANTNO)

- ✓Provjeriti da li su podaci o djetetu korektno navedeni u izvještaju;
- ✓Provjeriti da li je historijat odvajanja/bijega ili procjena zlostavljanja ili zanemarivanja jasno naveden;
- ✓Provjeriti da li su svi dokumenti korišteni za izradu preporuka na raspolaganju i priloženi uz izvještaj;
- ✓U slučaju preseljenja radi spajanja porodice, voditi računa o tome da su roditelji/srodnici kontaktirani i da je s njima obavljen razgovor;
- ✓Pregledati da li su predložene preporuke u skladu sa Smjernicama za određivanje najboljeg interesa djeteta.

□KONTAKT SA KOMISIJOM ZA ODREĐIVANJE NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

- ✓Dostaviti izvještaj sa dokumentacijom komisiji uz dovoljno dugu najavu;
- ✓Biti kontakt za komisiju ako su potrebne dodatne informacije ili pojašnjenje slučaja;
- ✓Zaprimiti odluku komisije i pratiti provođenje odluke i svih narednih mjera
- ✓Voditi računa da su dijete i njegovi roditelji ili staratelj blagovremeno upoznati sa odlukom.

□VODENJE EVIDENCIJE

- ✓Napraviti elektronsku kopiju izvještaja u formatu „read-only“;
- ✓Voditi računa o sigurnoj pohrani izvještaja i drugih dokumenata relevantnih za određivanje najboljeg interesa djeteta
- ✓Ako dijete odlazi u drugu zemlju, voditi računa da se uz dijete dostavi i primjerak izvještaja i drugi ključni dokumenti, kao što je rješenje o postavljanju staratelja.

□PONOVO OTVARANJE SLUČAJA

- ✓Pratiti da li je potrebno ponovo razmatrati odluku o najboljem interesu djeteta i pokrenuti proces, ako je potrebno.

Dodatak 9

FAKTORI KOJI ODREĐUJU „NAJBOLJI INTERES“ DJETETA KONTROLNA LISTA

Svi niže navedeni faktori su značajni prilikom određivanja koja je od raspoloživih opcija u najboljem interesu djeteta, uključujući i identifikaciju narednih mjera. Značaj svakog faktora varira od djeteta do djeteta. Savjeti za izvođenje složenog zadatka balansiranja tih faktora su dati u Poglavlju 3. Smjernica.

MIŠLJENJE DJETETA

- ✓ Želje i osjećanja djeteta i da li se do njih došlo putem direktne komunikacije sa djetetom?
- ✓ Značaj koji im se pripisuje, u svjetlu dobi i zrelosti djeteta;
- ✓ Sposobnost djeteta da shvati i ocijeni implikacije raznih opcija.

SIGURNO OKRUŽENJE

- ✓ Sigurnost je obično prioritet. Izloženost ili vjerovatna izloženost teškim oblicima zlostavljanja često se stavlja ispred drugih faktora. Razmotriti:
 - ličnu sigurnost na geografskoj lokaciji/u domaćinstvu koje se razmatra;
 - dostupnost medicinskog tretmana koji može spasiti život bolesnoj djeci;
 - zlostavljanje i zanemarivanje (učestalost, obrasci, trendovi);
 - sposobnost praćenja;
 - da li korjenski uzroci zlostavljanja i zanemarivanja još uvijek postoje.

PORODICA I BLISKI ODNOSI

a) Opći faktori

- ✓ Kvalitet i trajanje svih odnosa i stepen privrženosti djeteta:
 - braći/sestrama
 - drugim članovima porodice
 - drugim odraslim osobama ili djeci u kulturološkoj zajednici
 - bilo kojem potencijalnom staratelju
- ✓ Mogući efekti odvajanja od porodice ili promjene staratelja po dijete;
- ✓ Kapacitet sadašnjeg i eventualno budućeg staratelja da se stara o djetetu;
- ✓ Mišljenje osoba bliskih djetetu, kada je to relevantno.

b) Faktori koji su naročito relevantni za trajna rješenja za djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja:

- ✓ Mogućnost spajanja sa porodicom (obično se pretpostavlja da je u najboljem interesu djeteta). Razmotriti:
 - da li je traganje za članovima porodice pokrenuto i koji su rezultati
 - da li se nastoji uspostaviti kontakt sa roditeljima/porodicom direktno
 - da li je porodični odnos sa djetetom provjeren
 - da li su dijete i članovi porodice voljni da se spoje, a ako nisu, objasniti zbog čega.

c) Faktori koji su naročito relevantni za privremene mjere starateljstva:

- ✓ zadržavanje porodičnih odnosa i odnosa sa braćom i sestrama;
- ✓ mogućnosti brige o djetetu u porodičnom okruženju;
- ✓ mogućnosti korištenja sistema brige o djetetu u zajednici (pod uvjetom da su sigurni za dijete i djelotvorni);

d) Faktori koji su naročito relevantni za odvajanje djeteta od roditelja protiv njihove volje (obično se ovo ne savjetuje):

- ✓ Mišljenje djeteta i roditelja i davanje značaja svim mišljenjima;
 - ✓ Kvalitet odnosa između djeteta i roditelja i vjerovatan efekat razdvajanja;
 - ✓ Sposobnost roditelja da se stara o djetetu;
 - ✓ Sposobnost članova proširene porodice da se staraju o djetetu;
 - ✓ Pitanja proporcionalnosti u slučajevima odvajanja djeteta od roditelja.
- Razmotriti:
- opcije rješavanja problema na manje intruzivan način
 - održavanje minimalnog kontinuiteta u kontaktima (npr. pod nadzorom)
 - odvajanje na najkraći vremenski period i određivanje što ranijeg roka za preispitivanje odluke;
 - ✓ Prava pristupa.

RAZVOJNE POTREBE I POTREBA OČUVANJA IDENTITETA

- ✓ Kulturološke veze i povezanost sa zajednicom;

- ✓Kontinuitet etničkog, vjerskog, kulturološkog i jezičkog porijekla djeteta;
- ✓Posebna pitanja vezana za dob, rod, sposobnost i druge karakteristike djeteta;
- ✓Posebne fizičke ili emocionalne potrebe;
- ✓Obrazovne potrebe;
- ✓Izgledi za uspješnu tranziciju djeteta u odraslo doba (zapošljavanje, sklapanje braka, stvaranje vlastite porodice).

BILJEŠKE:

BILJEŠKE:



UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees
Haut Commissariat des Nations Unies pour les réfugiés

